

УКРАЇНСЬКА МОВА Б У К В А Р

ЧАСТИНА ДРУГА

1
клас

НОВА
УКРАЇНСЬКА
ШКОЛА

 Ітера
Видавництво

О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська

УКРАЇНСЬКА МОВА

БУКВАР

Підручник для 1 класу закладів
загальної середньої освіти (у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України

«Літера ЛТД»
2018

УДК [811.161.2:028.1](075.2)

I-98

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(Наказ МОН України від 06.07.2018 № 734)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Іщенко О. Л.

I-98 Українська мова. Буквар : підруч. для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х частинах) : Ч. 2 / О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська. — Київ : Літера ЛТД, 2018. — 104 с.

ISBN 978-966-178-941-7

ISBN 978-966-178-943-1 Ч. 2

УДК [811.161.2:028.1](075.2)

ISBN 978-966-178-941-7
ISBN 978-966-178-943-1 Ч. 2

© Іщенко О. Л.,
Логачевська С. П., 2018
© «Літера ЛТД», 2018

Зміст

<i>Тема тижня «Земля — наш спільний дім»</i>	6
Літери Ц, Ч	
<i>Тема тижня «Україна — моя батьківщина»</i>	12
Літери Ж, Ї	
<i>Тема тижня «Мандруємо Україною»</i>	18
Літери Ш, Х	
<i>Тема тижня «Різноманітна природа України»</i>	24
Літери Ю, Є	
<i>Тема тижня «Повітря. Як люди навчилися літати»</i>	30
буква Щ	
<i>Тема тижня «Про права і правила»</i>	36
буква Ф, буквосполучення Дз	
<i>Тема тижня «Вітаємо весну»</i>	42
буквосполучення Дж і апостроф	
<i>Тема тижня «Ми знаємо абетку!»</i>	48
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Що потрібно для життя»</i>	58
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Як ми отримуємо інформацію»</i>	64
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Я покупець»</i>	72
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «З чого і для чого це зроблено»</i>	78
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Винаходи людства»</i>	84
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Чекаємо на літо»</i>	90
Читання	
Українська мова	
<i>Тема тижня «Готуємося до літніх канікул»</i>	96
Читання	
Українська мова	
ТАБЛИЦІ СКЛАДІВ	102

ЯК ПОБУДОВАНО ПІДРУЧНИК

Частина перша —
ДОБУКВАРНИЙ
ТА БУКВАРНИЙ ПЕРІОДИ

Добукварний період

Частина друга —
БУКВАРНИЙ ТА
ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОДИ

- Тема тижня — відповідає темам підручника «Я досліджую світ»

■ Малюнки для обговорення — розвитку мовлення, збагачення словникового запасу

■ Запитання і завдання, які читає вчитель

Мій вільний час

Речення. Слово. Склад. Наголос

Алла любить малювати.

• Дай дітям імена і розкажи про їхні захоплення. Чи можна так поводитися на перерві, як це робить діти на малюнку? На що треба звернути, коли замісялися улюбленою справою?

• Склади до малюнка речення — записи словами або нахальною літерою. Попробуй, що легше зобразити — предмет (літо?, що?), іменну частину (веселі?, веселі, веселі?) чи дію предмета (що робить?)

• Назви зображені предмети. Полічи в цих словах кількість складів, визнач наголосовий склад. Зв'язки до кожного слова склади. На які дві групи можна поділити предмети? Які предмети пов'язані з казаном? Доповни кожну групу предметів. Які слова починаються на той самий склад?

• Я люблю кіно. У неділю ми з мамою і татом ходимо до кі-но-те-а-тру. А потім ми ідемо разом у кафе.

• А що твоє сім'я любить робити у вільний час? Склади про це речення.

20 21

Букварний період

- Малюнок, пов'язаний із темою тижня і відповідною буквою

■ Для тих, ХТО ВЧИТЬСЯ ЧИТАТИ

QR-код:
тексти для слухання,
презентації до тем

Тт

tato tÁto

ta to tu te ti tí
at ot ut et it ít
tat tot tut tet tit tít
tam tom tum tem tim tím

• Які слова записали серед складів?

tato тема тАм
tÁta метá тім
tÁtu á-том том
tÁ-том митО то-мáт

Мамо! Тату! То ми!

↳ tÁtu — татú, том — áтом,
áтом — тÁтом, томáт — томáти,
тім — тим.

Тато тут? Тут. А мама тут? Тут. І ми тут.

А Том і Тім тут і там!

↳ тут

У суботу готує тато. Ми йому до-по-ма-га-ємо. Татова мета — смачний обід. Тато розкачує тісто. Ми ліпимо ва-ре-ни-ки. Мама вишає нову картину. То пор-трет Тома і Тіма.

• Відшукай на малюнку предмети, в назвах яких є звук т. Склади речення за малюнком.

40 41

- Ілюстрація, до якої треба знайти підпис серед слів у стовпчиках, скласти з цим словом словосполучення чи речення

Тексти для слухання — цікаві, веселі, сучасні. Допмагають обговорювати з дітьми важливі й серйозні теми, розвивати інтерес до читання

СНІГ — ЦЕ НАЙКРАЩЕ, ЩО МОЖЕ БУТИ

Пан з телевізора пообіцяв, що скоро випаде сніг. Моя сестра Лоло не хотіла чекати.
— Дачкай, Лоло, — сказав я, — сніг випаде лише тоді, коли стане дуже холодно.
Тато казав, що мабуть, опівночі. Або завтра.
— Знаю, — сказала Лоло, — Але вже достатньо холодно. Думаю, сніг випаде раніше.
Я вже збиралася спати, коли Лоло запитала:
— Як ти гадаєш, Чарлі, сьогодні буде сніг?
— Ні, легай спати, Лоло.
— Я не можу. А якщо він піде, коли я спати? Перевірю востаннє. Ні, Ще ні.
Однак скоро я почує, як ритично ліжко — Лоло знову встала.
— Чарлі, швидше сходи! Сніг! Сьогодні сніг!
Ми сповзли з Лолою біля вікна і дивилися на сніг.
— А можна піти на вулицю просто зараз?
— Ні, Лоло, зачекай до ранку. Снігу нагадає ще більше, ми будемо з'їждати з Потюку та Александром. Злітимо снігової баби — як ти й хотіла.
Зранку Лоло закричала:
— Чарлі, прокидайся! Мамо! Тату! Там усе біле!
Тато з мамою повели нас у парк. Більш було все!
Лоло і Лотта робили снігових ангелів.
— Сніг — це найкраще, що може бути! — сказала Лоло.
Потім ми змайлювали великого горба.
— Ви готові? — запитав я. — На старт! Увгара! Поїхали!...
Ми з Александром злітали снігової баби.
— Потрібен ще сніговий тесис, — вирішила Лоло.

НЕПТУН

Нептун — володар вод: морів і океанів, рік та озер, і річок. Він боронив мандрів-ни-ків у морі. Так вірили у дав-ни-ну в Римі.
Дім Нептуна — на дні океану.
Три-зу-бом він під-ні-мав хвилі і при-бор-ку-вав бурі, роз-би-вав скелі, ви-кли-кав зем-ле-тру-си.

Точити ні?

Нептун — володар неба.
Дім Нептуна — на дні океану.
Три-зу-бом Нептун боронив бурі.

Моря України: Чорне, Азовське, Кієвське.
Річки України: Дніпро, Дністер, Прут, Південний Буг, Закарпатський.
Озера України: Світязь, Синеводне, Ізяславське та інші.

Рр

ра ро ру ре ри рі
ар ор ур ер ір ір
рар нор мур дер сир пір
тра тро тру тре три трі

ра-ки мир рік кріт
ру-ки сир рі-лка кран
ро-са рис ку-рі-лка кра-са
со-ро-ка ри-ска та-рі-лка при-кра-са

Артем, Артур, Рита, Іринка, Роман, Руслан, Лариса.

Він: спорт, прапор, корона, крем.
Вона: норá, трон, роса, ре-кла-ма.
Вони: пе-ре-ва, ворота, двері, тварини.

СКОРОМОВКА
Три роки раки рук не мили.
Бо ракам рук миття не миле.

Сорока на хвості принесла.

64

Тестові запитання для перевірки розуміння прочитаного

Досліджуємо мову. Розвиваємо мовлення. Збагачуємо словниковий запас

ТРИ РІВНІ ТЕКСТІВ:

для тих, хто вчиться читати (використовуються тільки вивчені літери); обсяг визначає вчитель індивідуально;

для вправних читачів (згодом тексти стануть у пригоді для вдосконалення навички читання всіх учнів) або для спільного читання з учителем;

тексти для слухання читає вчитель (надруковано меншим шрифтом)

Трибуна — виділено літеру, яку ще не вивчали

Для вправних читачів

Театралізація — вільна інсценізація на тему тексту, прочитаного вчителем

Що змінилося?

Знайди зайве

Коли так кажуть?

Післябукварний період

ЯК РОСТЕ ЖАБА

Спочатку це крихітне яйце у ставку.
Потім з яйця з'являється п'я-го-ло-вок. Пуголовка — це просто голова і хвіст. Він дихає зябрами — як риба.
А потім у пуголовки ви-ро-ста-ють лапи, а хвіст відпадає.
Тепер це жаба. Жаба дихає легенькими. Жаба вистрибує з води. Вона голодна. Їй потрібні комахи.

Вибери відповідь, яка відповідає тексту.
З чого починається жаба?
А. з пуголовки Б. із зябер
В. з яйця
Що з'являється з яйця?
А. пуголовка Б. жаба В. хвіст
Що робить жаба?
А. мовою хвостом Б. стрибає
В. дихає зябрами

Читай текст по абзацях. До кожного абзацу добери малюнок. Знайди спільне і відмінь між малюнками і текстом. Порівняй, чому жаба краще до гуків мовлення.

СКЛАДАЄМО РЕЧЕННЯ. ПОРІВНЮЄМО

1 Які розділові знаки пропущено? Знайди їх у реченні. Скільки речень у тебе вийшло? У якому слові букв більше, ніж звуків? А в якому звуків більше, ніж букв?

Хто кумкає Коник Ні, жаба Коник соричить

2 Назви, хто зображений на фотографіях. Порівняй коника і жабу за планом.

ПЛАН
1 Який має вигляд. 2 Де живе.
3 Як пересувається. 4 Як подає голос.

3 Доповни словосполучення.
З одним з них склади речення.
Працьовитий як ... . Як сонна ... .

93

Ц Ц

цирк цирк

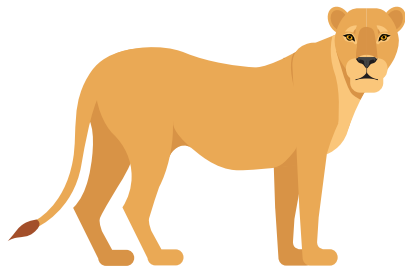
цирк

— • —

левиця

— • | — • | = •

ца цо цу ци це ця цьо цю ці
ац оц уц иц ец іц

цап

ца-пе-ня

ца-пну-ти

сонце

лице

кільце

зайці

лисиці

горобці

ведме́диця

левиця

вовчиця

цирк — цирковий

цегла — цегляний

Заєць, горобець, стілець, молодець, кравець.

Цукор, цукровий, цукерка, цукрувати, цукérниця.

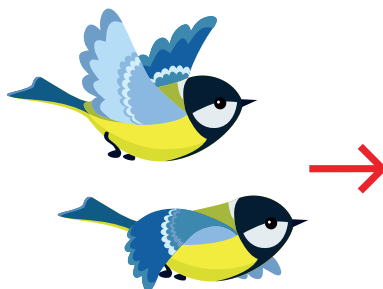
- Постав запитання до кожного слова.

Синиця — суниця, цяця — цяцька, цап — цар.

Велике цабе.
Як цуцик.

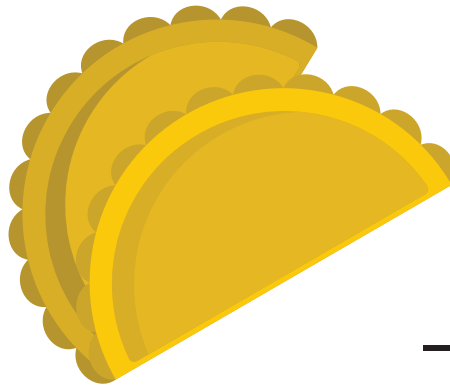
Тато приніс квитки в цирк. Я зраділа, бо циркові вистави дивилася тільки по телевізору.

Ми прибулі завчасно. Сіли на місця в десятому ряду. Арена, сцена в цирку, — кругла. Так усім добре видно. Артисти вибігали один за одним. Клоун на велосипеді з одним колесом підкидав і ловив 5 тарілок. За ним стрибав цуцик. Атлет підняв на палиці й покрутив 8 гімнастів — як на каруселі. Потім були танці на лінві під куполом, повітряні акробати. Фокусник витягував зайців із циліндра.

Біля нас сиділи іноземці. Вони раділи й аплодували разом із нами. Мову цирку не треба перекладати. Вона зрозуміла всім.

- Про яких артистів ти прочитав? Роздивись квиток у цирк. Коли і де відбудеться вистава? Хто виступатиме? Кого із вказаних артистів немає на малюнках? Для чого, на твою думку, створили знак «Ні ведмедям у цирку»? Навіщо люди ходять до цирку? Чому мову цирку не треба перекладати? Чи є ще мови, які не треба перекладати?

Ч ч

чебуреки

чебу^{ре}ки

чебуреки

ча	чу	чо	чи	че	чі
ач	уч	оч	ич	еч	іч
чка	чку	чко	чки	чке	чкі

чо-вен	ніч	тачка	зайчик
че-твер	меч	дочка́	хлопчик
час-ник	піч	річка	майданчик

 Синичка, суничка, річка, лисичка.
Чай, чайка, чайник, чайний.

Чистий, чемний, чорний, чужий, чесний.

- Добери слова з протилежним значенням.

В чаплі чорні черевічки.
Чапля чапа до водічки.

- Назви слова, які римуються.
У якому слові найбільше букв Ч?

Грицько Бойко

Чоп, Керч, Ічня, Черка́си, Черні́гів, Чернівці́,
Чигирі́н, Лисича́нськ, Берді́чів, Чорномо́рськ.

Чебуреки — традиційна страва народів Криму: кримських татар, чорноморських греків, кримчаків. Соковитими чебуреками частують гостей. Тісто для чебуреків роблять на воді. Розкочувати треба дуже тонко. Начинка — з яловичини або баранини. Смачні чебуреки просто тануть у роті. Головне — вчасно зупинитися.

ГРЕКИ Й ЧЕБУРЕКИ

В чебуречній греки
їли чебуреки.
Два великі греки —
по три чебуреки.
Три маленькі греки —
по два чебуреки.
Скільки було греків,
скільки — чебуреків?

Станіслав Шаповалів

- Що таке національна страва? Які національні страви ти знаєш?
- Чи є вірш «Греки й чебуреки» задачею? Чи не місце йому в підручнику з математики?
- Добери рядки з вірша до малюнка.

Вередува́ли вередни́чки,
що не зварі́ли варені́чків.
Не вереду́йте, вередні́ченьки,
ось повара́ться варені́ченьки.

Петрик
дідусь

козак
Козаченко

Америка
Австралія

Земля
землянин

ДИВОВИЖНІ ІМЕНА

Якось сидів я в парку на лаві. Поряд зі мною читав газету старенький дідусь у барвистій вишиванці. А неподалік грався м'ячиком маленький хлопчик.

Ударився м'яч об стовбур дерева й відкотився прямцем дідусеві до ніг. Підняв його дідусь і чекає, що далі буде.

Підійшов хлопчик до нашої лави, став за два кроки й теж чекає, щоб йому м'ячика віддали.

- Обговоріть у парах, чи дізналися ви щось нове про себе з цього оповідання. Назвіть усі свої дивовижні імена. Полічіть, скільки їх.
- Добери рядки з тексту до малюнка.

— Ти хто? — запитав дідусь.

— Петрик, — баском відказав хлопчик.

— І прізвище своє знаєш?

— Знаю, — Козаченко.

— А ще ти хто?

Хлопчик мовчав.

— У якому місті ти мешкаєш?

— У Києві.

— Значить, ти не тільки Петрик Козаченко, — усміхнувся дідусь, — а й киянин. Крім того, ти — українець, бо народився в Україні й належиш до українського роду. А ще ти — європеєць. Адже наша країна розташована не в Америці, не в Африці, не в Австралії, а в Європі. І, нарешті, ти землянин, бо живеш на планеті Земля. Он хто ти, Петрику Козаченку!

Дідусь простяг хлопчикові м'ячика. Той ухопив його обіруч і вистрибцем побіг розказувати мамі, що сиділа на сусідній лаві, скільки, виявляється, в нього цікавих, просто дивовижних імен.

Анатолій Григорук

Так чи ні?

Дідусь сидів у садку.

Прізвище хлопчика — Козаченко.

Хлопчик розповів про свої імена татові.

Ж Ж

журавель
журавéль

- • | - • | - •́ =

жа	жо	жу	жи	же	жі
аж	ож	уж	иж	еж	іж
жка	жко	жку	жки	жке	жкі

жа-ба	ніж	жоржіна	ложка
жо-лудь	вуж	жўжелиця	ліжко
жур-нал	морж	жа́йворонок	стежка
жон-глёр	екіпаж	журналіст	книжка

Дружити, дружú, дружба, дружний, пóдружка, подру́жжя.

Важкий день, важка ... , важке ... , важкі ... .

- Доповни за зразком.

Жир — сир, жир — жар,
кажан — кабан, жарко — жалко.

Віжниця, Житомир, Жанна,
Ніжин, Дружківка,
Жмéринка, Ладіжин.

СКОРОМОВКА
Біжать стежини
поміж ожини.

ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ

Поклікала якось Лисичка Журавля до себе в гості:

— Приходь, Журавлику! Як то кажуть, чим багаті.

Лисичка зварила кисіль і розмазала по мілкій тарілці.

Журавель стук, стук — нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже...

— Спасибі за гостіни, — **пісним голосом** промовив Журавель. — А ти б, Лисичко, до мене завтра завітала.

Другого дня приходить Лисичка, а Журавель наварив овочів, покрав дрібненько і склав у високий вузький глечик. Лисичка і голову в глечик встромила, і лапкою пробувала — ніяк! А Журавель усе виїв.

Так Лисичка в Журавля **облизня спіймала**, а дружба скінчилася.

- Які зображення є ілюстраціями до казки? Із якої ілюстрації можна дізнатися, що це українська казка? Добери до ілюстрацій текст із казки. Дай назву кожному зображенню.

їжак
їжа́к
= ● | — ● —

їж їм їв їмо́ їли їсі їсте ї́стимете

їжа, їжак, їжачиха, їжаченя́, їжачок, наїжа́читися.

гай — гаї
рій — рої

мій — мої
твій — твої

звічай — звічаї
тради́ція — тради́ції

Ось краби живуть у Крабії,
А жаби живуть у Жабії,
Акули живуть в Акулії,
А мули десь там у Мулії.
Слони живуть у Слонляндії,
Жирафи — у Жирафляндії,
А олень — в Оленогорії,
А лиси — у Лисонорії.
Про них писали в літописах,
Про них-бо давня історія.
А ця безіменна кузька?
Яка у неї країна?
В лісі мала галузка,
В полі тонка стеблина.

Лідія Повх

країна
Україна
український
українець
українка
по-українськи
Київ
київський
по-київськи

- Знайди слова, які пишуться з великої букви. Поясни чому.
- Назви одним словом: Крабія, Жабія, Акулія — це ... . Придумай батьківщини для інших тварин, наприклад їжачка чи зайця. Як ти гадаєш, чому немає своєї країни в кузьки?

МІЙ МАЛЕНЬКИЙ КИЇВ

У давнину Київ о-то-чу-вав рів, а до міста можна було по-тра-пи-ти тільки через підйомні мости й ворота. Вал — це земляний насип із крутим схилом для захисту від ворога. У назві кількох київських вулиць досі збе-ре-гло-ся слово «вал». Як-от Я-ро-сла-вів вал.

Для укріплення міста кияни збудували Золоті ворота. Через ці ворота почесно входило в місто князівське військо. Через ворота потрапляли в Київ іноземні посли, які бажали подружитися з киянами.

За Анастасією Денисенко

ї К в и   ї к а ж   а н ї к р а

• Склади слова.

ПРИКАЗКА

Язик до Києва доведе.

ЗАГАДКА

Що іде, не рухаючись
з місця?

Золоті   кияни   У   ворота.   давнину   збудували

• Склади речення.

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:
— Де найкраща земля?
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає!

Платон Воронько

- Поміркуй, що означає «сто» у вірші «Облітав журавель». Чи йдеться про точне число?

СТРУМОК

— Ти куди біжиш, струмок?
— Через поле у ярк.
— І зупинишся в ярку?
— Ні, звідтіль — в Десну-ріку!
— А з Десни-ріки куди?
— До Дніпрової води.
Попливу Дніпром у море,
В море Чорне, неозоре.

Варвара Гринько

- Розкажи про шлях струмка з вірша.
- Чи є річка у твоїй місцевості? Якого вона розміру, бурхлива чи спокійна, куди впадає?

Козак з казок

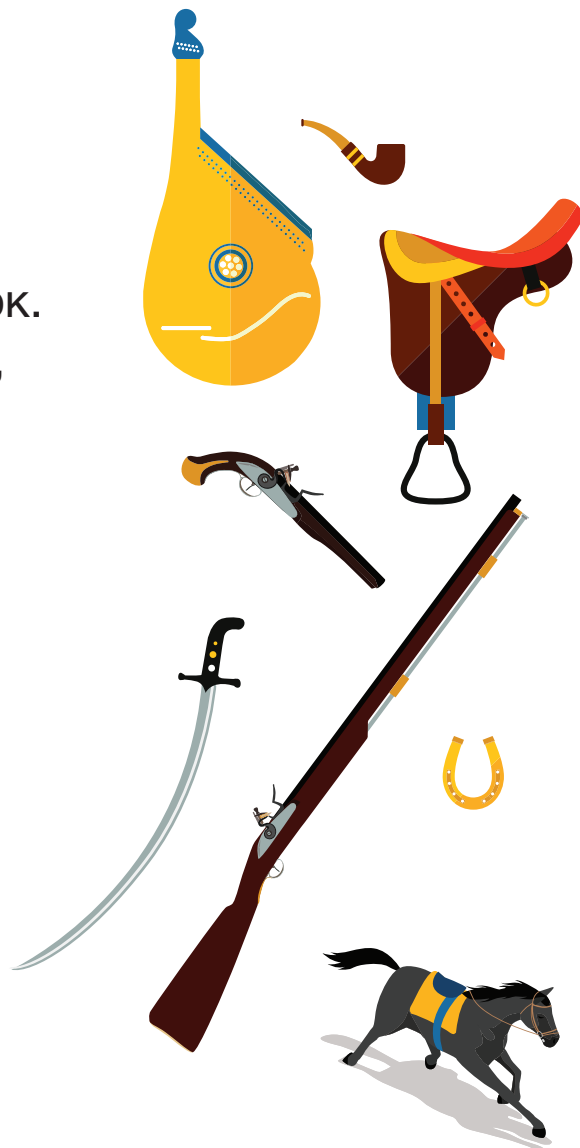
Затих наш клас, бо на урок
Прийшов до нас Козак з Казок.
Козак з Казок нам бив чолом,
А кінь — копитом під вікном.
Козак з Казок на кобзі грав,
А кінь іржав і гарцював.
— Хто ж цей козак?
— А пригадай...
Звичайно, це козак Мамай.
— А як же звать його коня,
Коня, що зайця обганя?
— Коли цей коник під вікном
Ще не дружив із козаком,
А був лошатком-стригунцем,
Його назвали Воронцем.
Тепер це блискавка і грім,
А козакові — побратим.

Анатолій Качан

ДОБРИДЕНЬ ТОБІ, УКРАЇНО МОЯ!

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, маюють, квітують поля.
Добридень тобі, Україно моя!

Павло Тичина

• Чому вираз «Козак з казок» називається маятником?

• Що з чим порівнюється у вірші «Добридень тобі, Україно моя!»?

Із чим саме пов'язана для поета Україна?

А що ти уявляєш, коли чуєш слово Україна?

Ш Ш ш ш

школа

шко́ла

школа

— — • | — •

школяр

— — • | = • —

ша шо шу ши ше ші
аш ош уш иш еш іш

ши-на
го-ро-ші-на
ши-пші-на

швидко
шкарпетки
пампúшка

шпак
каштан
штанга

Вухо — вушко,
каша — кашка,
груша — грушка.

• Як змінилося значення слів?

Вушка — мушка, кішка — кізка,
мишка — миска, жити — шити.

швець — Шевчук, Шевченко
кравець — Кравчук, Кравченко
коваль — Ковальчук, Коваленко

ми..ка — кни..ка

• Які букви пропущені?

Поміркуй, що може означати цей малюнок.

Міняти шило на мило.
Шила в мішку не утайш.
Як на шилі сидіти.

Сьогодні Мишко влаштував у класі виставку світлин «Мої подорожі по Україні». Зранку ми разом з учителькою натягнули шворку біля стіни і розвісили його роботи.

Після уроків Мишко переодягнувся у вишиванку. Він виглядав урочисто, але дуже хвилювався. Це його перша виставка.

Як же цікаво розповідав Мишко! Ми усі захотіли побачити водоспад Шіпіт і Шацькі озера. А також — і собі влаштувати виставки.

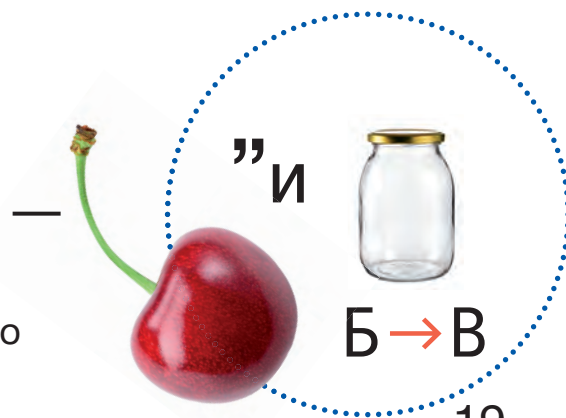
ВИШИВА́НКА

Вишиваю вишива́ночку
Я для братика Іва́ночка.
Вишива́ночка у вишеньках,
Ягідка́ми рясно вишита.
Вся в мере́жках вишива́ночка —
Подару́нок для Іва́ночка.

Варвара Гринько

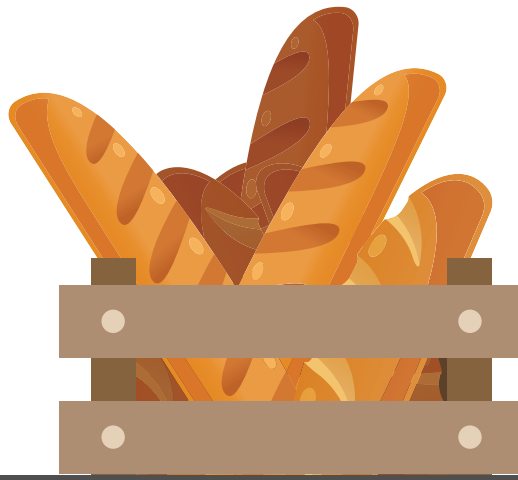
Вишивати (що?) ...,
вишива́ти (як?) ...,
вишиванка (яка?) ....

• Добери слово.

Х х

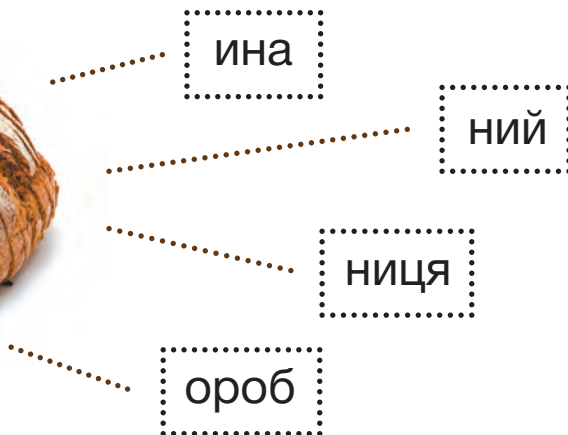
хліб
хліб
— = **о** —

ха хо ху хе хи хі   хма хмо хму хми хмі
ах ох ух ех их іх   хва хво хву хви хві

ха-та
ха-лат
хор
сміх

вухо
тихий
кріхітка
ховрах

дах
хвіст
хвалько
хвилина

СКОРОМОВКА

Кричав Архип,
Архип охрип.
Не треба Архипу
кричати до хрипу.

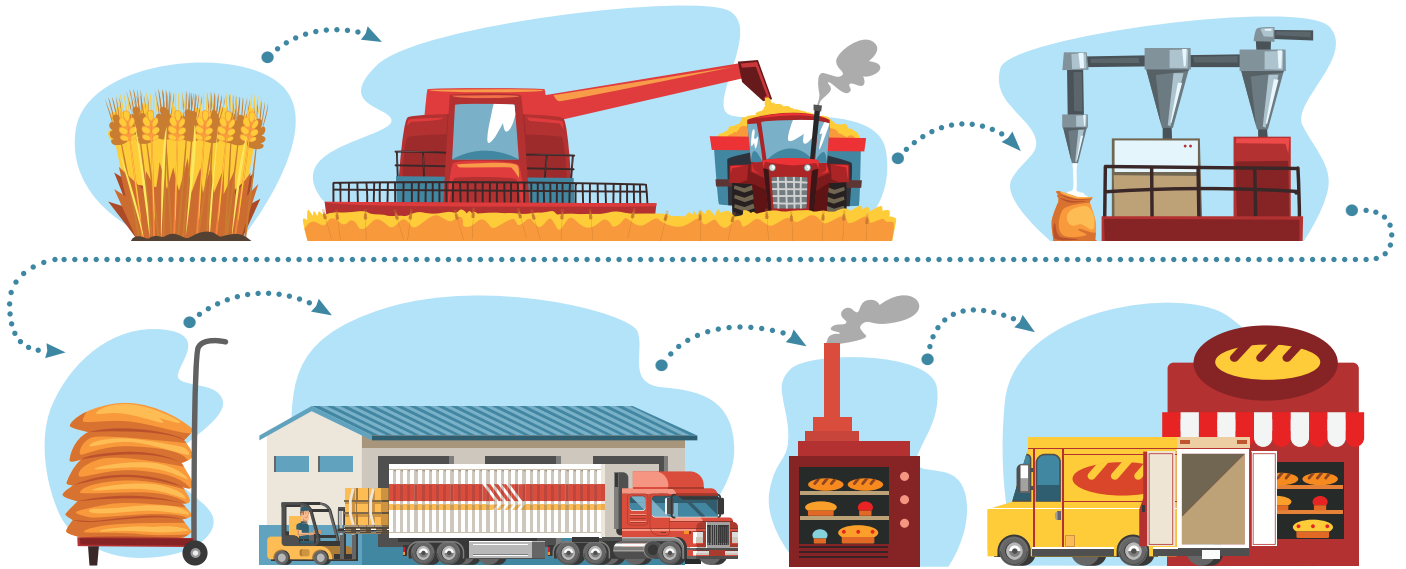
• Яке з утворених слів — назва професії?
Що роблять представники цієї професії?

Горох — горіх, муха — мука, кахель — кухоль.

Харків, Херсон, Христіна, Хорол, Хуст.

- Розкажи за схемою, як до нас приходять хліб.

Спочатку первісні люди звернули увагу на дикорослі злаки. То були предки наших пшениці, жита, вівса.

Зерно збирали і їли сирим. Потім, через сотні років, на-вчи-ли-ся розтирати зерно, робити крупу і варити її. Першим хлібом була рідка каша.

Згодом, як кажуть ар-хе-о-ло-ги, давні люди з густої зернової каші почали випікати прісний хліб.

- Придумай назву до тексту.

ЗАГАДКА

Восени лягло, взимку спало,
Навесні зійшло, а влітку вусатим стало.

ПРИСЛІВ'Я

Хліб — усьому голова.
Багато снігу — багато хліба.
Без хліба не обід; без капусти не борщ.

- Із чим порівнює появу цвіту на калині Тарас Шевченко?

Що змінилося в світі від того, що зацвіла калина?

Як ти читатимеш вірш «Зацвіла в долині червона калина»: швидко чи повільно, тихо чи голосно, радісно чи сумно? Чому?

Спробуй переказати своїми словами вірш «За сонцем хмаронька пливе». Що змінилося?

Обговоріть у класі: чи однакові почуття викликає слухання вірша і його переказу?

ЗАЦВІЛА В ДОЛИНІ ЧЕРВОНА КАЛИНА

Зацвіла в долині
Червона калина;
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало!
Пташечка зраділа
І защебетала...
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

ЗА СОНЦЕМ ХМАРОНЬКА ПЛИВЕ

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає,
І сонце спатоньки зове
У синє море...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

У кожного народу є свій найбільш шанований поет. В українців — це Тарас Шевченко. Він мріяв про ті часи, коли у вільній Україні поважатимуть мову, культуру та історію нашого народу, а всі люди будуть щасливими.

• Скільки голосів ти чуєш у вірші «Вишеньки»?

Опиши, що ти уявляєш, коли читаєш цей вірш.

Чи змінилося б щось у вірші, якби замість слів *вишеньки, діточки, низесенько* та ін. були слова *вишні, діти, низько*?

Що спільного в прочитаних поезіях Тараса Шевченка і Лесі Українки?

Чим схожі поети і художники?

ВИШЕНЬКИ

Поблискують черешеньки
В листі зелененькім,
Черешеньки ваблять очі
Діточкам маленьким:
Дівчаточко й хлоп'яточко
Під деревцем скачуть,
Простягають рученята
Та мало не плачуть:
Раді б вишню з'їсти,
Та високо лізти,
Ой раді б зірвати,
Та годі дістати!
«Ой вишеньки-черешеньки,
Червонії, спілі,
Чого ж бо ви так високо
Виросли на гіллі!»
«Ой того ми так високо
Виросли на гіллі, —
Якби зросли низесенько,
Чи то ж би доспіли?»

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Леся Українка писала не тільки для дорослих, а й для дітей. Вона дбала, щоб українські діти мали що читати рідною мовою. Також вона збирала народні пісні, ігри — щоб зберегти їх для майбутнього.

Ю ю

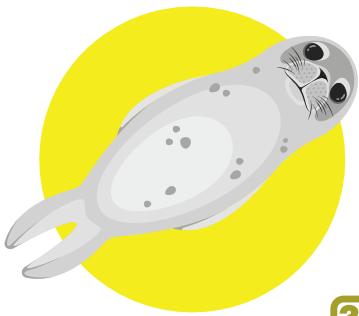
юнак
юна́к
= ● | — ● —

юр юс юз ют юл юн
рю сю зю тю лю ню

люди

= ● | — ●

ру — рю су — сю зу — зю
ту — тю лу — лю ну — ню

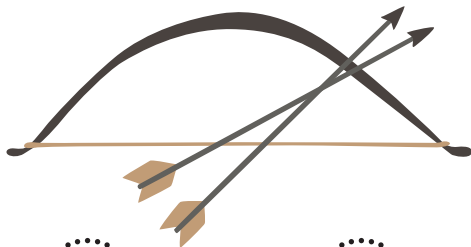
ю-ний
юр-ба
ю-рист
ю-шка

читаю
слухаю
знають
вміють

люк
люди
тюль
тюлень

ключ
колючка
ловлю
малюю

 Юля, Люда, Юлій, Юрко.

л ○ к

л ○ к

сал ○ т

сал ○ т

ПРО РОДИЧІВ БЛИЗЬКИХ І ДАЛЕКИХ

Ви, звісно, чули вірш про гарбуза та його родичів. Диня — справді родичка. Огірочки та кавун теж. А бараболя, тобто картопля, — ні. Її родич — помідор. Родич моркви — буряк, квасолі — біб та горох.

Бувають родичі близькі, а бувають і далекі. Дикі предки гарбуза та дині ростуть у Південній Америці. Огірки й кавуни — з Африки. Картопля і помідор — теж із Південної Америки. З Азії привезли буряк, квасолю, цибулю, часник, пшеницю, рис.

Селяни спочатку відмовлялися садити картоплю. Не знали, яку частину їсти. Гіркі зелені кúльки з насінням називали «чортовими яблуками».

Тож на наших городах і полях ростуть прибульці з різних далеких країн.

Володимир Уткін

З Азії привезли б ор ок, кв ос ол о,
ц об ол о, ч осн ок, пш он оц о.

Біб, буряк, квасоля, горох.
Диня, огірок, картопля, кавун.

• Знайди на сторінці «родичів».

Чим вони схожі, а чим відрізняються?

Що?

Звідки?

• Які букви пропущені?

Постав запитання до речення.

Є є

ЄНОТ
ЄНО́Т
= ● | — ● —

ЄВ ЄГ ЄН ЄМ ЄЛ Єр ЄС

ле — лє те — тє не — нє

є-ді-на шукає заєць ллє
є-хи-дна грається окраєць осінне
Єв-ро-па малює поєдинок життєвий
Є-ги-пет вміє приєднати сміттєвоз

взуттєвий

миттєве

осінне

повітря

магазин

повідомлення

• Утвори пари.

• Що у вірші незвичайне:
герої чи ситуація? Чи можлива
ситуація, описана автором?

Зайшли до крамниці єноти,
Питають єноти:
— Є ноти?
Потрібні нам обов'язково
Ласкаві пісні колискові.
Бо вже третю ніч єнот'яти
Не можем без пісні приспати.

Василь Заєць

Є тварини травоядні. А є такі, що їдять травоядних. Це хижаки. Відрізнити травоядних тварин від хижаків можна за роз-та-шу-ванням очей. У хижака очі на передній частині морди. Він вистежує і пе-ре-слі-ду-є жертву.

У травоядних очі зазвичай по різних боках морди. Це допомагає завчасно виявити небезпеку. Заєць, наприклад, має очі великі, опуклі. Вони дивляться не тільки вбік, а й назад.

- Придумай назву тексту. Наведи приклади хижаків і травоядних.

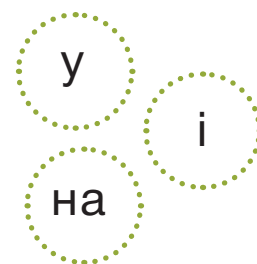
Тварини бувають дикі і свійські.

У хижака очі на передній частині морди. Рослини бувають дикорослі і культурні.

- Яке речення відповідає тексту?

Очі ... зайця дивляться вбік ... назад.
Очі ... хижака ... передній частині морди.

- Які слова-помічники пропущено?

куций   пухнаста   довгі   сильні

У всіх зайців вуха (які?) ..., шерсть (яка?) ... , задні ноги (які?) ... і хвіст (який?) ... .

- Доповни речення словами, що називають ознаку. Опиши зайця.

БУГАЙ І ВОДЯНА ПОЛІВКА

— Пограймо в піжмурки, — за-про-по-ну-ва́в бугай водяній полівці.

— Згода! — відповіла та. — Починай!

Хоч як ховалася полівка, бугай одразу її знаходив. По-мі-ня-ли-ся ролями. Полівка закрила оченята лапками й почала лічити: «Один, два, три...»

— Уже! — гукнув бугай.

Кинулася полівка в один бік, в другий — ніде немає! Шукала, доки не стомилася.

— Ну все, виходь, — про-ше-по-ті-ла вона безсило.

— Ото ж то! — за-во-ру-ші-ла-ся одна з очеретінок, покорótшала, потóвщала і пе-ре-тво-рі-ла-ся на бугая.

• Який із текстів казка,
а який — стаття з енциклопедії?

Буга́й — птах з родини чапель. Довжина тіла до 80 см, дзьоб прямий. Для маскуваннн підіймає дзьоб і зливається з фоном (осокою, високою травою). «Бухкання» самців схоже на рев бика. Живиться жабами, пуголовками, дрібною рибою, комахами.

Бугай не знайшов полівки.
Бугай пропонує полівці пограти
в піжмурки.

Полівка образилася на бугая.

- Яке речення відповідає казці?

Бугай — це ... (риба, жаба,
птаха). Він живе біля ... (лісу,
води, міста). Бугая ... (важко,
легко) знайти. Його забарвлення
зливається з ... (небом, травною,
водою).

- Склади речення, вибравши з дужок потрібне слово.
Перекажи текст.

Шукає, шукаю, водяна, водяний,
чапля.

- Постав запитання до кожного слова.
Скільки звуків позначають виділені букви?

- Склади з літер
підпис до фото-
графій. Скільки
в назві голосних
і приголосних
звуків?

Чому в трьох
предметів
однакова назва?

а й б г у

Хто?

Що?

ття та ла

ка со о

че о рет

- Утвори зі складів
назви водяних рослин.
- Назви наголошений
склад.

ЩЩЩ

щиглик

щ^іглик

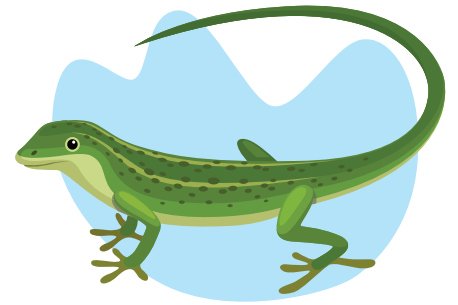
ЩИГЛИК

ща що щу щи ще щі
ащ ощ ущ ищ ещ іщ

ша — ча — ща
шо — чо — що
шу — чу — щу
ше — че — ще

що-ка   п^ілоща   ку^іщ
щу-ка   хру^іщі   пла^іщ
щ^е-бет   до^іщик   ля^іщ
ща-сл^і-вий   я^іщірка   хлю^іщ

Ще дощ іде, періщить злива,
Щенятко вимокло, як хлющ.
А щиглик, щебетун щасливий,
Щебече, пурхнувши на кущ.

Наталя Забіла

СКОРОМОВКА

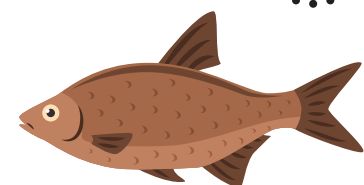
ЗАКЛИЧКА

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщик
У новому горщик,
Тобі каша, а нам борщ,
Щоб ішов густенький дощ!

Борщик у горщик,
у борщик.

А до борщу
ще й по

ТРАМВАЙ І ЩИГЛИК

Був собі ремонтний Трамвай. Він страшенно дзенькав, клацав, бамкав і ні на кого не зважав. Люди злякано тулилися до будинків. Собаки ховалися у підворіття. Кицьки тікали на дерева.

Одного разу Трамвай прокинувся і побачив Щиглика. Він ладнав гніздечко під стелею кабіни!

— Ти що це надумав? — розгубився Трамвай.

— Я чув, вам одному не дуже... Давайте дружити!

— Але мені подобається їздити з гуком!

— Ой-йой! Ви розвалите гніздо! — злякався Щиглик.

А потім прилетіла Щигліха. Вони всілися на довгу блискучу трубку, як на жердинку, й заспівали.

Скоро з гніздечка виглядали щиглята. Яких чудових пісень співала пташина родина!

А Трамвай легесенько вистукував їм у такт. Тепер у нього були справжні друзі. І всі в місті усміхалися Трамваю і називали його пташиним.

За Юрієм Ярмишем

- Доведи, що «Трамвай і Щиглик» — це казка. Уяви, що ти — Трамвай: розкажи, що трапилося. Як змінився Трамвай? Як змінилося ставлення людей до Трамвая? Добери іншу назву до казки.

Трамвай любив лякати тварин і людей.
Трамвай не зважав на людей і тварин.
Трамвай любив свою роботу.

- Яке речення відповідає тексту?

НАМАЛЮЮ ВІТЕР

Намалюю вітер
Тихий, ніжний,
Намалюю дощовий
І сніжний.
Вітер, що здіймає
Грізні хвилі,
І вітрець
Між квітами на схилі.
Цей танцює
З хмаркою у вальсі,
Той гортає
Книжку на терасі,
Он святковий
Прапорами має,
З музикою
По селу кружляє...
Вже малюнків
Три десятки маю,
А вітрам
Нема кінця і краю.

Степан Жупанин

- Яким буває вітер?

Що робить вітер? Скільки малюнків потрібно, щоб намалювати вітер?

Малюнок, художник, поет, свято, вальс, дощ.

- Прочитай спочатку слова, які відповідають на питання *хто?*, а потім — *що?*
Які звуки позначають виділені букви?

тихий   кружляє   танцює   дощовий   ніжний

Вітер (який?) ... , ... , ...

Вітер (що робить?) ... , ...

- За допомогою виділених слів утвори словосполучення.
Добери з вірша інші приклади слів — назв ознак і назв дій.

 Дути, віяти, повітати,
дмухати, завітати, завітати.

хвилі.   здійсмає   Вітер   грізні

Що робить ...

Які ...

- Склади зі слів речення. Постав запитання до речення.
Які розділові знаки наприкінці речень ти поставиш?

Літати у хмарах.

Як хмара.

Як повітря (потрібний).

Вітер у голові.

ПРО ДЕДАЛА ТА ІКАРА

Колись давно на всіх жителів острова Крит наганяв жаху Мінотавр, чудовисько з тілом людини і головою бика. На прохання царя Міноса митець і винахідник Дедал побудував палац Лабіринт із такими заплутаними ходами, що вийти з нього було неможливо. У цьому палаці Мінос ув'язнив Мінотавра.

Багато чудових творів мистецтва виготовив Дедал для Міноса. Однак не хотів відпустити його цар з Криту. Дедал довго думав, як йому втекти, і зрештою знайшов спосіб: «Треба навчитися у птахів літати!»

Дедал набрав пір'я, зв'язав його лляними нитками, скріпив воском і виготовив з них чотири крила — два великих для себе і два менших — для сина Ікара. Перед польотом Дедал застеріг сина:

— Ікаре, будь обережний. Не спускайся дуже низько до моря, щоб солоні бризки хвиль не змочили твоїх крил. Не піднімайся близько до сонця: спека може розтопити віск, і розлетиться пір'я. Тримайся середини. Лети за мною, не відставай.

Батько з сином наділи крила на руки і легко піднялися в небо. Швидкий політ захопив Ікара, все сміливіше змахував він крилами. Забув Ікар настанови батька. Злетів він високо під саме небо, ближче до сонця. Промені розтопили віск, що скріплював пір'я крил, і розлетілося воно далеко по повітрю, гнане вітром. Стрімголов упав він зі страшної висоти в море і загинув у його хвилях.

Дедал обернувся — немає Ікара. Голосно почав кликати він сина:

— Ікаре! Ікаре! Де ти? Відгукнися!

Немає відповіді. Побачив Дедал на морських хвилях пір'я з крил Ікара і зрозумів, що сталося. І зненавидів Дедал своє мистецтво, як зненавидів і той день, коли задумав врятуватися з Криту по повітрю!

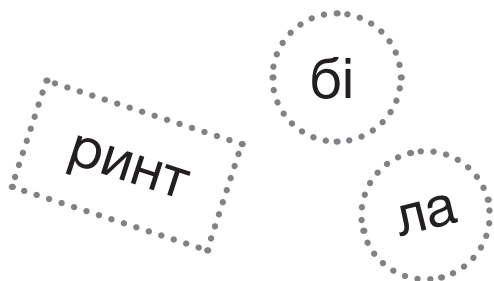
А тіло Ікара довго носили морські хвилі. І потім люди назвали море те Ікарійським.

- Поясни значення слів **митець** і **винахідник**.

Чому, на твою думку, Мінос не хотів відпустити Дедала?

Що допомогло Дедалу вигадати спосіб втечі? Чому Ікар не послухав Дедала?

Що з розповіді тобі запам'яталося найбільше?

- Склади зі складів підпис до малюнка.

Мінотавр — чудовисько з тілом бика і головою людини.

Мінотавр — чудовисько з тілом лева і головою людини.

Мінотавр — чудовисько з тілом людини і головою бика.

- Яке речення відповідає тексту?

Ікаре ○ Де ти ○ Відгукнися ○

- Які розділові знаки пропущено?

Сонце, Дедал, Крит, повітря,
Мінотавр, Ікар, хвилі, син.

- Прочитай спочатку слова, які відповідають на питання *хто?*, а потім — *що?* Поясни, чому деякі слова написано з великої букви.

ПЛАН

1. Хто такий Дедал?
2. Що зробив Дедал, щоб утекти з Криту?
3. Що наказував Дедал сину Ікару перед польотом?
4. Що трапилося з Ікаром?

- Стисло перекажи текст за планом.

НИЗЬКО

БЛИЗЬКО

НЕНАВИДІТИ

МАЛЕНЬКИЙ

ДАЛЕКО

ЛЮБИТИ

ВЕЛИКИЙ

ВИСОКО

- Добери пари слів із протилежним значенням.

Ф ф

фотоапарат

фотоапарат

фотоапа^ра^т

— • | — • | • | — • | — • —

фа фо фу фи фе фі
фла фло флу фли фле флі

фен фарту́х флако́н
фея футбол фрукт
фо-кус фіалка асфальт
фер-ма фільм туфлі
фі-гу-ра сві́тлофо́р шарф

Аф́рика, Фе́дір, Софі́я, Фран́ція, Фінля́ндія, Афіні.

 Фара — фарба, фарш — марш, фокус — фікус,
фірма — форма — ферма.

Фло́ра — це світ рослин: ... , ... , ...

Фа́уна — це світ тварин: ... , ... , ... , ...

• Доповни речення.

Шофе́р, фіні́ш, поча́ток, сві́тліна, профе́сія, воді́й,
кіне́ць, фах, ста́рт, фотогра́фія.

• Знайди слова, що мають однакове значення.

Ура! Ми їдемо на море! Як птахи — летимо в теплі краї, у Єгипет. І ще раз — ура! Мені купили фотоапарат. Я дуже люблю фо-то-гра-фу-ва-ти природу. Для цього потрібні увага і терпіння. Це вам не якісь селфі телефоном робити!

Тож я повісила фотоапарат на шию і майже не знімала. Хіба що коли в морі плавала.

Скажу чесно: не всі фото гарно вийшли. Але я вчуся. Часом замість мушлі була чиясь нога. А замість мами в чорних окулярах — червона спечена спіна якогось дядечка.

Іноколи мама казала:

— Софіє, знищ це негайно! Я тут жахливо вийшла!

А ми з татом в один голос запевняли:

— Ти тут прекрасна!

Звичайно, були на фото і море, і пісок, і піраміди. І всі щасливі.

- Що із зображеного на фото не належить до природи?

Дз

ДЗВОНИК
ДЗВÓНИК

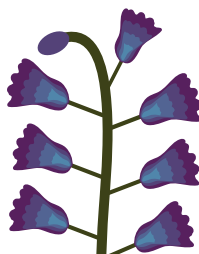
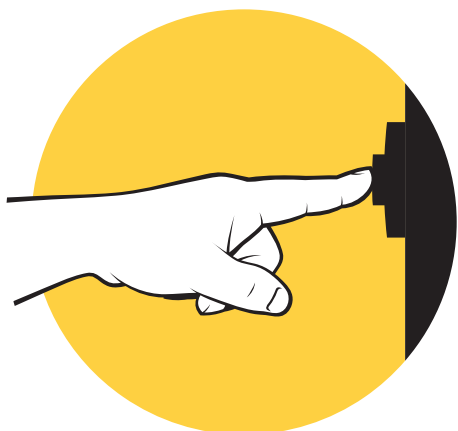

дза	дзо	дзу	дзе	дза — за — ца	дзу — зу — цу
адз	одз	удз	едз	дзи — зи — ци	дзі — зі — ці
дзя	дзьо	дзю	дзі	дзо — зо — цо	дзя — зя — ця

ґедзь	дзьоб	кукуру́дза
ґу-дзик	дзьобати	родзі́нки
дзи-ґа	дзеркало	дзюрча́ти

Дзвін — дзвіно́чок — дзвоник — дзвінкі́й — дзвони́ти.

Ми Дзвіно́чки,
Лісові Дзвіно́чки,
Славим день.
Ми співаєм,
Дзвоном зустрічаєм:
День!
День...

Павло Тичина

- Назви зображені предмети.
Що між ними спільного,
чим відрізняються?

- Із яким настроєм треба читати цей вірш? Поміркуй, чому повторюється слово *день*.

Уяви, що зникли годинники, телефони, телевізори, інтернет... Як повідомити про якусь важливу подію? І навіть не дуже важливу. Наприклад, що збіг час уроку. Колись людям допомагав дзвін. Він скликав на важливі збори — віче. Дзвін закликав на захист рідної землі. Ним вітали воїнів-переможців.

ДЗВІНОК

Зненацька дзвоник задзвонів.
Лунає він так строго.
Я швидко двері відчинив —
Татусь біля порога.
І знову дзвонять:
«Дзінь-дзілінь!»
Я відчиняю вмиль:
Це мама — в неї дзвоник,
Мов пісенька дзвенить.
Аж ось — так весело:
«Дзелень!»
Я не дивлюсь навкруг,
Я поспішаю до дверей —
Це йде мій вірний друг!

Тофік Агаєв

Переклад з російської Євгенії Горевої

**Я ДЗВОНЮ
ТИ ДЗВІНИШ
МИ ДЗВІНИМО**

- Пригадай, для чого ще використовують дзвони і дзвіночки.

ВИСТАВА

А придумав усе мій тато. Тоді, коли почув, що вчителька співів Наталя Василівна веде в нас театральний гурток. Придумав, щоб я запропонував зробити виставу про права дитини...

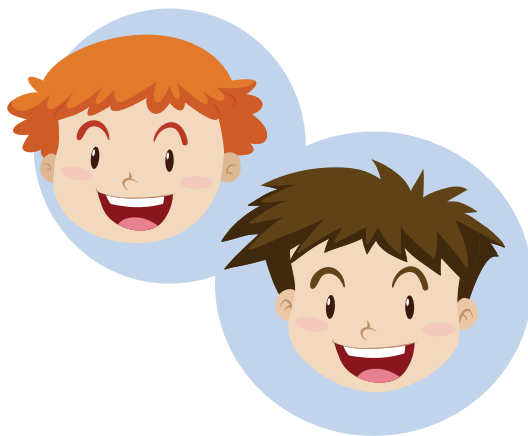
— Та ні, ні ж! — закричала Ліза. — Ми будемо робити виставу про давні часи, а я буду принцеса!

— А Владик драконом-чудовиськом! — захихотіла Тетянка.

— А я лицарем! — вигукнув Денис. — Врятую принцесу і з нею одружусь!

Тут засміялися вже всі.

— Ні, — поважно підвів підсумок опецькуватий четвертокласник Владик, якого Тетянка пропонувала на роль дракона. — Нема нам чого ставити якісь дурнуваті казочки. Давай права дитини. Важлива тема.

— Так нечесно, — заперечила Оля. — Не ти тут усе вирішуєш.

— А я найстарший, — сказав Владик і подивився на Олю згоридонизу.

— Ага, та й найтовщий! — відказала йому Оля.

— Досить! — рішуче стукнула по столу долонею Наталя Василівна. — Будемо голосувати.

— Голосувати?! — обурився Владик. — Тоді я голосую за трьох. Або й за чотирьох.

— Тут не кілограми, а люди голосують! — відрізала Оля.

— Дівчата взагалі голосувати не повинні! — закричав на те Владик.

Хлопчики в класі засміялися, дівчатка сиділи мовчки.

— А може, товсті не голосуватимуть? — запропонувала Тетянка.

— І не наші. Ну, приїжджі, — подав голос першокласник Діма.

— А ти тихо сиди, — гримнула на нього Владикова однокласниця Тетянка. — Малий ще. Виростеш, розуму наберешся — тоді скажеш. І голосувати, може, будеш.

Першокласники, яких на гуртку було троє, аж затрусилися від злості.

— А тут завжди так усе вирішується? — запитав Данилко, який із батьками приїхав до нашого міста лише кілька місяців тому і пішов до третього класу.

— Не твоя справа! — закричав на нього Максим. — Тобі тут голосу точно ніхто не дасть.

— Бо я тільки недавно сюди приїхав? — запитав Данилко.

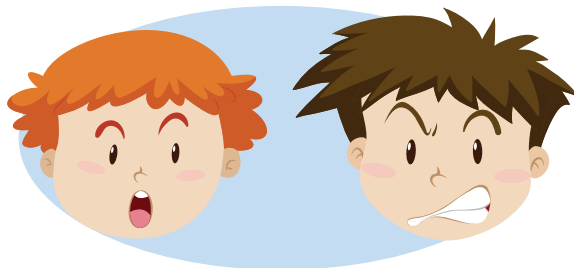
Запала тиша. І тут розчинилися двері і до класу забіг охоронець Юрій Іванович, дядько Юра.

— Сором! — спересердя сказав він. — Я все тут чув! Соромно! Та що ви таке кажете? Товсті, худі, малі, великі, бідні, багаті, хлопчики, дівчатка, місцеві, не місцеві — про всіх ми турбуємося однаково. А ви... Сором!

— Ну... Юрію Івановичу... Це ж тільки така репетиція... — знітився Владик.

— Це ми будемо робити виставу про права дитини... — додала Оля.

— Права дитини? — дядько Юра подивився на Наталю Василівну. Вчителька мовчала.

За Гжегожем Касдепке

• Чому виникла суперечка? Які слова в оповіданні найважливіші? Хто їх сказав? Що неправильно, на твою думку, робили члени гуртка? Які правила порушили герої оповідання?

Так чи ні?

Наталя Василівна — вчителька малювання.

Діти хотіли ставити виставу про Котигорошка.

Дядька Юру обурило поведінка дітей.

ДЖ

джміль
джміль
— = **і** =

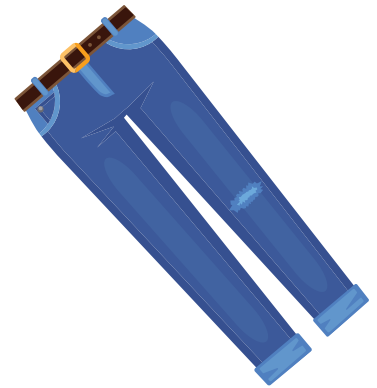
джа   джо   джу   джи   дже
адж   одж   удж   идж   едж
ча   чо   чу   чи   че

саджу́   сиджу́
воджу́   буджу́
ра́джу   і́жджу

джипі́
джин-си
джун-глі́

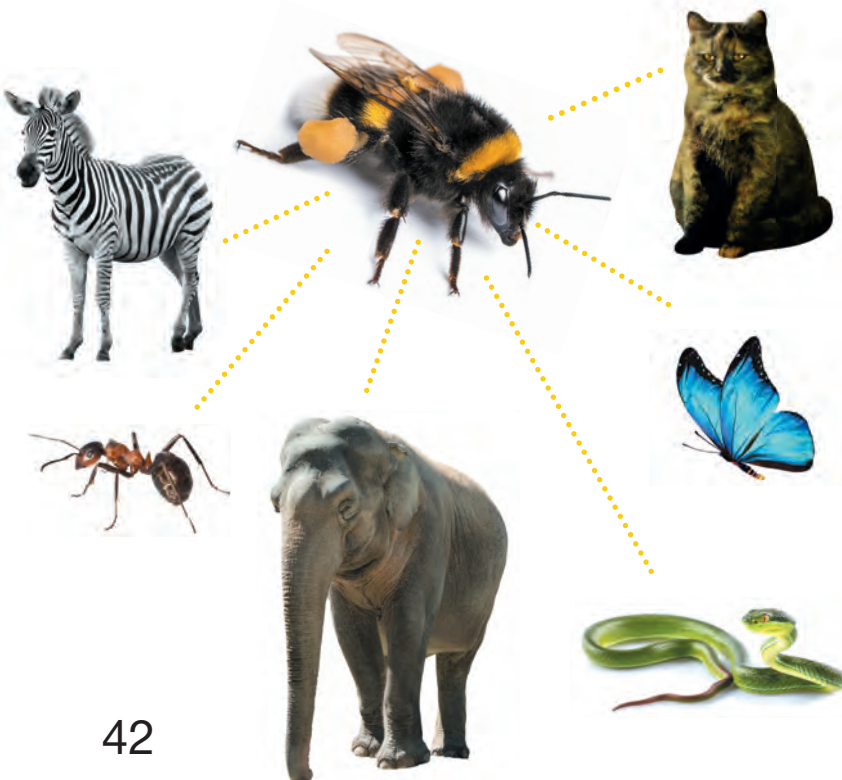
джерелó
джерéльце
джерéльний

бджола
бджі́лка
бджо́лінний

- Порівняй тварин на малюнку за зразком:

Бджола — комаха, як і метелик.

ЛІЧИЛКА

Летів рій бджілок
Зі ста лічилок.
Зійшлися діти,
Давай лічити.
Бо кожна бджілка,
Немов лічилка.
Кого укусить —
Жмуритись мусить.

Володимир Підпалій

Як бджола.
Як бджоли у вулику.
Як бджіл у вулику.

Бджоли живуть великими групами. У групі є робочі бджоли, трутні і матки.

Робочі бджоли збирають нектар і пилок з рослин. Вони будують нові стільники, доглядають за личінками, чистять гніздо.

Кожна бджола в задній частині тулуба має жало. Після укусу бджола гине. Без жала вона жити не може.

Бджола пе-ре-но-сить пилок з однієї квітки на іншу. Завдяки цьому в рослин у-твó-рю-єть-ся насіння.

- Придумай назву до тексту. Які обов'язки мають бджоли в групі? Навіщо людина розводить бджіл? Яка користь рослинам від бджіл?

АНГЛІЙСЬКА СКОРОМОВКА... ЯКОЇ АНГЛІЙЦІ ЩЕ НЕ ЗНАЮТЬ

Жили-були
Джим і Біллі.
Джим і Біллі
Джем любили.
Дядько Джеймс
І тітка Джемма
Не давали
Дітям джему.

Не давали
Джему Джиму,
Не давали
Джему Біллі.
Джеймс і Джемма
Через джем той
Били Джима,
Біллі били.

Вадим Левін

- Це серйозний чи смішний вірш? Як автору вдається розвеселити читача?

Чому англійці не знають цієї скоромовки?

- Які звуки найчастіше повторюються у вірші?

(апо́строф)

ХОМ'ЯК

ХОМ'Я́К

ХОМ'ЯК

б'я	п'я	р'я	м'я	в'я	з'їхати	заїхати
б'ю	п'ю	р'ю	м'ю	в'ю	під'їхати	приїхати
б'є	п'є	р'є	м'є	в'є	об'їхати	доїхати

і-м'я	п'ять	сузір'я
сі-м'я	дев'ять	подвір'я
м'я-та	п'ятна́дцять	здоров'я
м'яч	комп'ютер	черв'як

Буряк — бур'ян, морквяний — в'янути,
ряска — пір'я, пюре — п'ю, свято — в'яз.

М'ятна, дерев'яна, пір'їна, солов'їна, рум'яна.

- Постав запитання до кожного слова.

Водоплавному в'юнові нащо заздрити слонові,
Суходольному ж слону нащо заздрити в'юну?
В кожного життя своє. Тож радій тому, що є.

Григорій Фалькович

Я ЗНАЮ, ЩО ПОЧАЛАСЯ ВЕСНА, КОЛИ...

Я про-ки-да-ю-ся від співу пташок і теж хочу співати.

Я вдягаю легший одяг і взуття.

Пташки в'ють гнізда, а на сонечку граються дитинчата тварин.

З'яв-ля-є-ть-ся все більше барвистих .

Час висівати насіння і спостерігати, як воно росте.

Я хочу бігати, стрибати, їхати на — швидше, швидше, швидше!

Усе починає рости... І я теж.

За Ейлі Басбі

- А як ти дізнаєшся, що почалася весна? Прочитай з потрібною інтонацією речення зі знаком оклику. Знайди в тексті слова з апострофом. Прочитай слова, які відповідають на питання *хто?*

Пташки висиджують пташенят.

Уранці співають солов'ї.

Пташки в'ють гнізда.

- Яке речення відповідає тексту?

біла	молода	зимовий
сон	хмарка	трава

Ось і скінчився ... .

Звідусіль пробивається ... .

По небу пропливає ... .

- Із виділених слів утвори словосполучення. Доповни словосполученнями речення.

Дитинчата горобців — гороб'ята.

Дитинчата солов'їв — солов'ята.

- Придумай схожі речення. Добери підпис до фото.

ГРОМИСЬКО ВПАЛО

Гур-гур-гур! —
Громисько впало.
Ниви встали,
Луки встали, мов шовкові,
Встали котики вербові,
Встали бджоли трудові,
І метелики в траві.

Гур-гур-гур! —
Громисько впало.
Пущі встали.
Груші встали.
Встала птахів дивна пісня,
Встали сонечка у лісі.
Встав ведмідь на білий світ,
І їжак, і сірий кріт.

Гур-гур-гур! —
Громисько впало.
Гори встали,
Доли встали.
Встали м'ята і купава.
Встали дні ясні, ласкаві.
І весна дзвенить, гуде
І до тебе прямо йде.

Переклад з литовської
Дмитра Чередниченка

- Прочитай перші сім рядків вірша. Про яку пору року йдеться? Чому ти так думаєш? Які почуття треба постаратися передати, читаючи вірш?

ПИСАНКА

Українська писанка,
Як дитяча пісенька,
Як бабусина казка,
Як матусина ласка.
Сяду собі скраєчку
І розмалюю яєчко.
Хрестик, зоря, віконце —
І стане воно, мов сонце.

Анатолій Камінчук

ВЕЛИКОДНІ ДЗВОНИ

В небі, в зоряній безодні
Тонуть дзвони великодні,
Тонуть, тонуть, ніби сон,
Б'ються, дзвонять ТОН у ТОН.

Григорій Чупринка

- Опиши, що роблять діти на фото. Дізнайся про традицію виготовлення писанок і розкажи про неї в класі. Із яким настроєм потрібно читати кожен вірш? Повторення яких звуків у вірші Григорія Чупринки схоже на голос дзвонів?

МИ ЗНАЄМО АБЕТКУ!

- Чому поет називає абетку ключем до всіх наук?

Скільки букв в українській абетці?

Чому деякі букви виділено червоним кольором?

Чим особливі букви, виділені синім кольором?

Поділіть між собою букви. Нехай кожен виконає завдання:

- 1) добере слово на «свою» букву;
- 2) назве у слові букви, що позначають голосні і приголосні звуки;
- 3) поділить слово на склади, назве наголошений склад.

Абетку ти береш до рук.
Абетка — ключ до всіх наук,
До всіх історій чарівних,
І таємничих, і смішних.
Рушаймо! Ось вона, твоя
Стежиночка від **А** до **Я**.

Григорій Фалькович

А	Б	В	Г	Ґ
Д	Е	Є	Ж	З
И	І	Ї	Й	К
Л	М	Н	О	П
Р	С	Т	У	Ф
Х	Ц	Ч	Ш	Щ
Ь	Ю	Я		

КНИЖКОВЕЧІР

Книжка в тата,
Книжка в мами,
Книжка в мене
і в Світлани,
З книжкою малий Тарас —
Книжковечір нині в нас.
Книжковечір,
книжкотиша,
Тільки чути: песик дише
Й сумно дивиться
з-під ліжка,
Бо йому немає книжки.

Наталка Поклад

- Знайди слова, які вигадала поетеса Наталка Поклад. Поясни їх значення.

Що ти уявляєш, коли читаєш цей вірш?
А який, на твою думку, настрій у героїв вірша?
Хто є оповідачем у вірші?

НАВІЩО ТА АБЕТКА?

- Що викликало невдоволення дітей? На чиєму ти боці в суперечці? Розіграйте діалог у парах: один доводить, що абетку вчити потрібно, інший — заперечує. Потім поміняйтесь ролями.

— Прошу вивчити на завтра абетку, — сказала Ірина Павлівна.

Клас обурено загудів. Найбільше репетував Ромчик:

— Ви ж завжди кажете, що головне не зазубрити, а зрозуміти. Ми вивчили букви, навчилися писати. Кому потрібен той порядок літер?!

Учителька взяла з полиці товсту книжку й поклала перед Ромчиком.

— Це орфографічний словник. Із його допомогою ми можемо перевірити, як писати й наголошувати слова.

— А що там перевіряти? Тато казав, що в українській мові як чуємо, так і пишемо. Це ж не англійська чи російська, наприклад.

— Нам справді поталанило з українською мовою. Але не все так просто. Перевір, будь ласка, як писати, приміром, слово рюкзак.

— І що тут такого? Ер, ю, ге, зе, а, ка.

— Ні, ти все-таки перевір, — наполягала вчителька.

— І як я в цьому томиськові маю знайти одне слово? — невдоволено запитав Ромчик.

— Отож-бо! — зраділа Ірина Павлівна. — Діти, як розміщені слова в орфографічному словнику?

— За абеткою! — закричали всі.

— І не тільки в цьому, — вела далі вчителька, — а й у тлумачному, де пояснюється значення слів, у словнику чи енциклопедії з будь-якої науки. Неможливо все знати і пам'ятати. Головне — знати, до якого словника звернутися.

Або ж подивіться на сторінку нашого класного журналу. Чому я так швидко кожного з вас тут знаходжу? Як записані ваші прізвища?

— За абеткою, — сказав Сергій. — Але я б не відмовився, якби був якийсь інший порядок.

Прізвище Сергія — Андрусенко. І він стверджує, що його питають найчастіше.

— А що ти можеш запропонувати? — поцікавилася вчителька. — Тільки так, щоб ніхто не образився. І щоб шукати було легко.

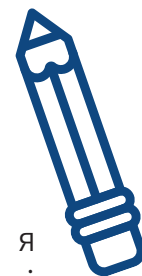
Усі мовчали. Нічого на думку не спадало.

— А як складають медичні картки в поліклініці? Уявляєте, що трапилося б, якби вони лежали абияк?

— І в бібліотеці книжки теж розміщені за алфавітом, — пригадала Олеся.

— І на клавішах телефону літери за абеткою...
 — І контакти в телефоні та пошті...
 — Ви досі думаєте, що не варто вчити абетку? — запитала Ірина Павлівна.
 — Та варто, — визнали всі, хоча й без особливого задоволення.
 Тільки Ромчик не погоджувався.

— Написання слів перевірить комп'ютерна програма. Усе, що мені потрібно, я запитаю у «Гугла». У поліклініці скоро всі картки будуть в електронному вигляді. А класні журнали просто вимруть, як динозаври!

де?

що роблять?

які?

скільки?

хто?

Словник, абетка, комп'ютер, бібліотека, літера.

- Поясни значення слів. Запиши їх за абеткою. Постав у словах наголос. Поділи на склади. До слів *абетка* і *літера* добери слова, що мають таке саме значення.

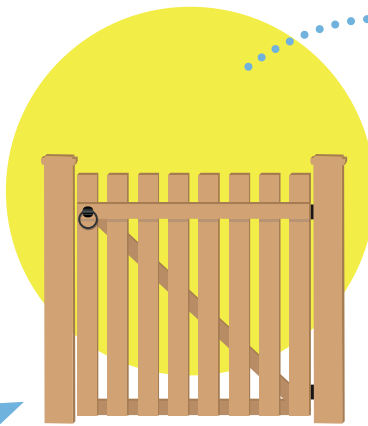
Шевченко, Забіла, Фальківч, Тичіна, А́ндерсен, Перро́.

- Запиши прізвища письменників за абеткою. Підкресли букви, що позначають голосні звуки. Обведи букви, що позначають м'які приголосні звуки..

Л○с, д○м, р○к, сал○т, л○к, к○т.

- Спиши, вставляючи букви, що позначають голосні звуки. Скільки слів у тебе вийшло? Добери слова до схем.

ХТО ВМІЄ ЧИТАТИ

Витяг вітер газету з поштової скриньки і поніс, поніс. Кинув газету на кущ.

— Читай, — каже.

А кущ — нічого.

— Читай, кажу, — сіпає вітер гілля.

А кущ ніби й не чув. Набридло вітрові, вихопив він газету й поніс далі. Дає хвіртці:

— На, читай.

Хвіртка рипнула: «Не вмію».

Образився вітер, засумував.

Аж тут іде першокласник. Підняв газету і читає.

Вітер аж стих — так заслухався. І кущ заслухався. І хвіртка.

Лідія Повх

• Чи правильно художник відтворив шлях вітру?

Скільки потрібно людей, щоб прочитати казку за особами?

Витяг, поніс, кинув, каже, дає,
засумував, стих, заслухався.

- Про чії дії розповідають ці слова? Перекажи казку з їх допомогою.

‘ **Кинув** вітер газету на кущ.
Кинув **вітер** газету на кущ.
Кинув вітер **газету** на кущ.
Кинув вітер газету на **кущ**.

- Скільки слів у реченні? Прочитай, роблячи наголос на виділеному слові. Чи змінюється зміст? Спиши речення. Склади до нього схему.

Кущ, дерево, трава — це ... . • Закінчи речення.

Скрин ка, вит г, підн в, по това.

- Які букви пропущені? Які звуки вони позначають?

Запиши слова у вказаному порядку.

 газета читає кущ вмію першокласник

1. Слово, що відповідає схемі —●— —.
2. Слово з трьох складів, у якому більше звуків, ніж букв.
3. Слово з двох складів, яке не можна переносити з рядка в рядок.
4. Слово, що утворене з двох слів.
5. Слово, яке залишилося.

ЛІЧИЛКА

Бачить — не бачить,
Чути — не чує.
Мовчки говорить,
Дуже мудрує.

Леонід Глібов

СКОРОМОВКА

Дім без книги — день
без сонця.

ЗАГАДКА

Жила колись в одному селі
маленька дівчинка. І така вона
була красуня, що кращої,
мабуть, ніхто й не бачив...

КАЗКА

ПРИСЛІВ'Я

Ріс лаврик — не доріс,
Ліз равлик — не доліз.

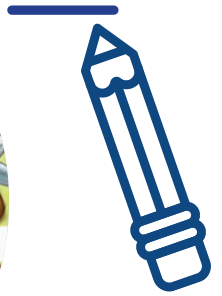
Оляна Рута

- Добери до слів у рамках приклади текстів. Розкажи, як ти міркував / міркувала.

Наведи свої приклади загадок, лічилок, скоромовок, прислів'їв.

Раз, два, три, чотири, п'ять —
П'ятеро пташат летять! —
Перше, друге, третє... п'яте.
Йду четвертого шукати.

Дмитро Чередниченко

- Що не так?

Розіграйте в парах одну з розмов Вовка і Червоної Шапочки.

Запиши перше речення казки.

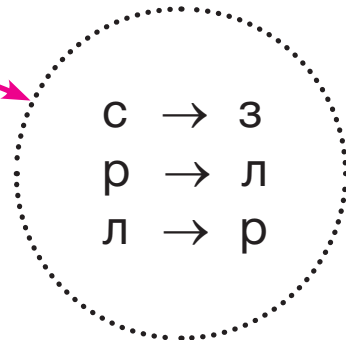

Ріс лаврик — не доріс.

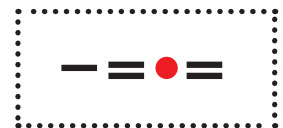
- Спиши, замінюючи букви за вказівкою.

янди лсьо едын різ

- Щоб прочитати слова, постав букви за абеткою.
Поясни значення слів, у яких менше звуків, ніж букв.

Загадка, відгадати, гадюка, **вигаданий**.
П'ять, **п'ятá**, п'ятий, п'ятеро, п'ятірка.

- У кожному рядку знайди зайве слово. Постав запитання до кожного слова.
Поясни значення виділених слів. У яких словах другого рядка більше звуків, ніж букв?

ФРЕДЕРІК

У старій кам'яній стіні сім'я полівок влаштувала собі домівку. Осінь добігала кінця, тож усі мишенята почали збирати зерно, горіхи і ягоди. Усі, крім Фредеріка.

— Фредеріку, чому ти не працюєш? — питали вони.

— Я працюю, — відповідав Фредерік. — Я збираю сонячні промені для холодних і похмурих зимових днів.

Він сидів і пильно дивився на луку.

— А зараз, Фредеріку? — питали вони.

— Я збираю кольори для сірих зимових днів.

Якось Фредерік придрімав.

— Ти спиш? — запитали мишенята.

— О, ні. Я збираю слова. Зимові дні довгі. Треба, щоб я мав що сказати.

Настала зима. П'ять маленьких полівок сховалися у своїй нірці серед каменів. Їжі було вдосталь, і мишенята пліткували про дурних лисів і недоумкуватих котів. То був щасливий час. Однак скоро мишенята тільки згадували, як розкошували. Харчів ставало дедалі менше. У стіні було так холодно, що навіть розмовляти не хотілося. І тоді вони згадали, як Фредерік розповідав про сонячне проміння, кольори і слова.

— А де ж твої запаси, Фредеріку? — поцікавилися вони.

— Заплюште очі, — сказав Фредерік, видираючись на великий камінь. — Зараз я надішлю вам сонячні промені, і ви відчуєте їхнє тепло.

І чотирьом мишенятам стало справді тепліше.

— А що там з кольорами? — запитали вони.

— Ще раз заплюште очі.

І коли він розповідав їм про небесну блакить, червоні маки серед жовтої пшениці, зелені кущі — вони все це справді бачили!

А потім Фредерік прокашлявся і мовив:

Хто сипле сніжинки і хто топить лід?
Хто дощ нам приносить, а хто сушить світ?
Хто листя малює яскраво-зелене?
Хто ввечері темряву суне страшенну?

У небі чотири полівки живуть,
Вони пори року на землю несуть.
То четверо мишок, така-от сім'я.
То четверо мишок — як ти і як я.

Ось Мишка-весна, що нам сонце дарує,
А ось Мишка-літо, що квіти фарбує.
А там Мишка-осінь горішок трима...
За нею біжить уже й Мишка-зима.

Хіба не чудово — чотири пори?
Лишень уявіть, якби їх було три?!

— Так ти поет! — захоплено заплодували
полівки.

Фредерік почервонів, уклонився і тихо
сказав:

— Я знаю.

За Лео Леонні

• Знайди ознаки пір року у вірші Фредеріка.

Що зі згаданого у вірші належить
до неживої, а що — до живої природи?

Які кольори згадуються в казці?

• Прочитайте першу частину казки
спочатку мовчки, а потім за особами.

Прослухайте казку до кінця.

Те, що робить Фредерік, — це робота
чи забава?

Чи кожна робота однаково важлива?

Чи допомогла Фредерікова поезія
полівкам?

Чи подобаються тобі вірші? Які?

Чи сподобався вірш Фредеріка?

Що тобі найбільше запам'яталося
з казки?

Чи потрібні людям поезія, музика,
живопис?

ДІТИ З БЕШКЕТНОЇ ВУЛИЦІ

Що потрібно
для життя

Мого брата звати Юнас, мене — Мія-Марія, а нашу маленьку сестричку — Лотта. Вона сердиться, що не така велика, як ми. Нам з Юнасом дозволяють у суботу ходити на базар по карамельки. Ми приносимо їх і Лотті.

Якось переїздив страшний дощ. Ми взяли татову парасольку і таки купили червоних карамельок. А Лотту навіть на вулицю не пустили.

— А чого йде дощ? — спитала Лотта.

— Щоб росли пшениця й картопля і нам було що їсти, — відповіла мама.

— А чого ж тоді він іде на базарі? — допитувалася Лотта. — Щоб росли карамельки?

Увечері, коли ми лягали спати, Юнас мені сказав:

— Як приїдемо до бабусі й дідуса, то посадимо на городі не моркву, а наші карамельки.

— А тож, хоча для зубів морква корисніша, — відповіла я.

Улітку ми живемо в дідуса та бабусі. Ану вгадайте, що втнула там одного разу Лотта? За хлівом лежить купа гною, яку дідусь Югансон розкидає на полі, щоб усе гарно росло.

— А навіщо потрібен гній? — спитала Лотта. І тоді тато відповів, що на гною все дуже гарно росте.

— А ще потрібен і дощ, — додала Лотта.

— Саме так, — згодився тато.

А по обіді задощило.

— Чи бачив хтось із вас Лотту? — спитав тато.

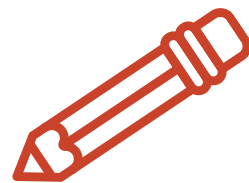
Ми вже давно не бачили Лотти. Тож заходилися її шукати. Спершу ми обнишпорили будинок і всі шафи, однак Лотти ніде не було. Врешті ми з Юнасом і татом стали шукати надворі — у хліві, сінні, по всіх усядах. А тоді ми подалися за хлів. І — уявіть собі! — Лотта стояла під дощем посередині купи гною! Вона вся промокла до рубця.

— Серденько моє, Лотто, чого ти там стоїш? — запитав тато.

І тоді Лотта крізь сльози відповіла: «Бо я хочу вирости й стати такою завбільшки, як Юнас і Мія-Марія».

Астрід Ліндгрєн. Переклад зі шведської Галини Кирпи

Голосні звуки. Склад. Наголос

1 Утвори слова зі складів. Спиши речення, вставивши утворені слова. У всіх словах речення постав наголоси і підкресли букви, що позначають голосні звуки.

ві т ря по   да во   пло те   жа ї

..., ..., ..., ... — це основні потреби усього живого.

2 Встав букви, що позначають голосні звуки. Мають утворитися назви членів сім'ї. Постав наголоси у словах.

Бр ○ т, м ○ м ○, б ○ б ○ с ○,
т ○ т ○, с ○ стр ○, д ○ д ○ сь.

← • Хто є оповідачем у тексті? Які події відбуваються в оповіданні? Що в оповіданні видалося несподіваним чи смішним? Чому сталося непорозуміння з Лоттою? Спробуй пояснити Лотті, якій лише чотири роки, чому дощ і гній не допоможуть їй вирости. Чи можна назвати сім'ю Мії-Марії щасливою? Чи знаєш ти інші твори Астрід Ліндгрєн?

3 Заміни виділені слова близькими за значенням.

Періщив **страшний** дощ.
Ми почули **страшний** звук.

жахливий   сильний

ПРИГОДИ ЦИБУЛІНО (уривок)

Бідолашний Вишенька гуляв по парку сам-самісінький. Його вихователь, синьйор Петрушка, усюди почіпляв дощечки з написами про те, що Вишеньці дозволено і що заборонено.

Біля озера із золотими рибками висів напис: «Заборонено Вишеньці занурювати руки у воду». Був тут іще і такий напис: «Рибкам заборонено розмовляти з Вишенькою».

А посеред квітів на клумбах стирчали таблички: «Заборонено Вишеньці торкати квіти, бо йому не дадуть цукерок». Або таке: «Вишенько, не бігай по траві, бо за це муситимеш написати дві тисячі разів слова: “Я неслухняний хлопчик”».

...З горя Вишенька тяжко захворів. Його трясла лихоманка. І ліжко під ним тряслося, а від його кашлю шибки бряжчали у вікнах.

Лікар Каштан уважно оглянув Вишеньку з голови до п'ят. Звелів показати язик, помацав пульс, тихенько про щось розпитав. Потім вимив руки і раптом проказав:

— Ох, яка тяжка недуга — жодного не мати друга!

— На що це ви натякаєте? — перебив його синьйор Помідор.

— Я не натякаю. Хлопчик нічим не хворий. Просто на нього найшла страшенна **нудьга**.

— А що то за хвороба — нудьга? — спитала графиня Вишенька Старша.

— Це **смуток, журба**. Дитині потрібне дитяче товариство. Чому ви не пускаєте його іноді погратися з іншими дітьми?

Джанні Родарі. Переклад з італійської Анатолія Іллічевського

- Як автор ставиться до Вишеньки? Чи допомагають Вишеньці правила синьйора Петрушки? Чому захворів Вишенька? Які його потреби не були задоволені?

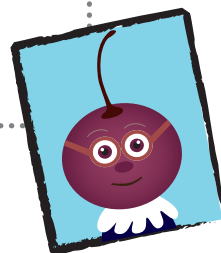
Перенос слів із рядка в рядок

1. Слова переносять із рядка в рядок складами: *лі-кар*.

2. Однокладові слова не поділяють для переносу: *пульс*.

3. Не можна залишати в рядку або переносити одну букву: *озе-ро*, а не *о-зеро*.

1 Спиши слова, поділяючи їх для переносу.

Дитина, голова, язик, трава, помідор, алея, двір.

2 Поділи слова для переносу по-різному:
жу-рба, жур-ба, зна-ння, знан-ня.

Хлопчик, каштан, рибка, життя, іграшка.

3 Поясни правопис виділених букв.

Стигла **в**ишенька, **В**ишенька захворів,
великий **п**омідор, синьйор **П**омідор.

4 Склади речення. Постав запитання до речення.

товариство.

Дитині

дитяче

потрібне

Що ... ? Кому ... ?

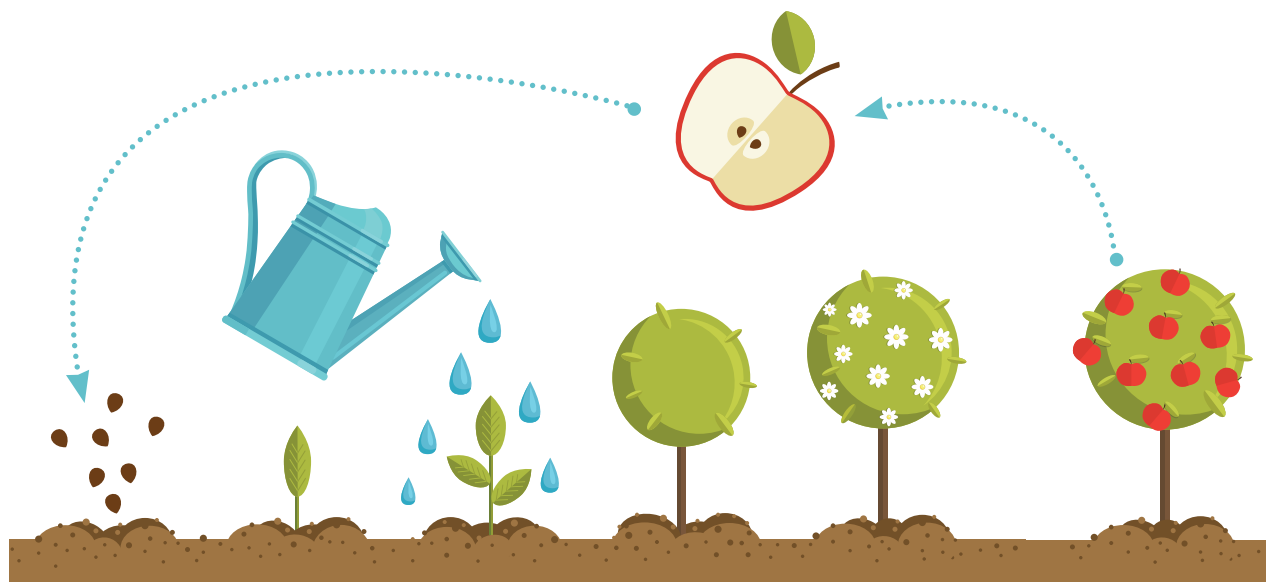

Спочатку **брунька** була маленька. Світило сонце, ішов дощ — і брунька росла. Одного дня листочки розгорну́лися. З'явилася ніжна рожева **квіточка**. Яка ж вона була гарна! До квітки щодня прилітала бджола. Потім з квітки опали пелюстки. Їх було п'ять. І побачило світ я — маленьке зелене **яблучко**. На дереві я тримаюся за допомогою плодоніжки. Через неї дерево дає мені воду і їжу.

Я расту. Тепер я вже велике **яблуко**. Але ще зелене. Скоро буду жовтим. А на сусідньому дереві багато червоних яблук.

Усерéдині я маю п'ять зерняток. Ти знаєш, що буде, як зернятко потрапить у землю?

- Хто розповідає історію? Придумай назву оповіданню. У яку пору року розповідається ця історія? Перекажи оповідання за допомогою виділених слів.

- Порівняй текст і схему: з чого складається текст, а з чого — схема? Чи можна сказати, що схема теж розповідає? Чи всі події, про які йдеться в тексті, є на схемі?

Приголосні звуки

1 Чим схожі й чим відрізняються слова у кожній групі? Поясни значення слів однієї з груп.

к	о	ш	у	м	и
н	ра	с	м	с	р
г		к		в	

2 Запиши підписи до малюнків — використай слова: а) назви розміру; б) назви кольору. Вимов приголосні звуки у словах — назвах ознак. Які приголосні повторюються в кожній парі?

Букву **й** під час переносу не можна відривати від попередньої букви: *сой-ка*.

Але: буквосполучення **йо** під час переносу не розривається: *ра-йон*.

3 Поділи слова для переносу. Який звук завжди вимовляється м'яко?

Зайчик, гайка, копійка, синьор, байка, гайок, бойовий.

4 Утвори за зразком: гілка — гілочка. Як змінюється значення слова?

Зерно — ... , бджола — ... , квітка — ... .

МИШКА-КНИГОЛЮБКА

Книжок в моїй шафі багато-багато!

Учора дав одну почитати...

• Що означає слово «книголюб»?

Чому, на твою думку, поет Роман Скиба назвав вірш «Мишка-книголюбка»?

Сьогодні уранці з подякою Зізналась, що їй до смаку була книжка. Лише обкладинка якась твердувата — Об неї недовго і зуба зламати...

ІЗ ЖИТТЯ ХИТРИХ СЛІВ

ПРО ЗАВБАЧЛИВІСТЬ

 у кошик збирає .

Хай буде на зиму запас невеличкий.

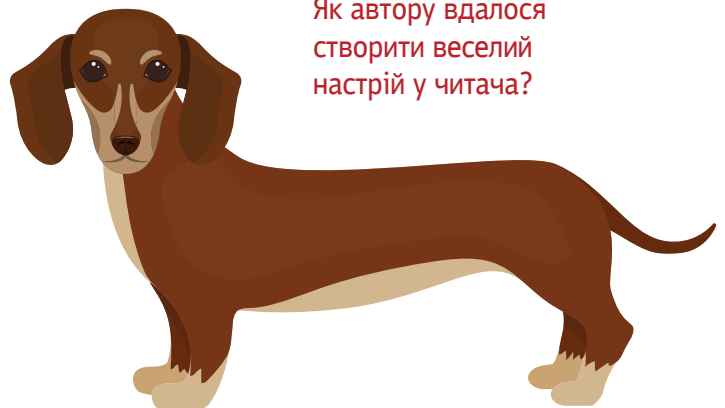

ТАКСОВІРШИК

Таксі впіймала .
І «гав» до водія...
— У вас висока такса?
Чи довга, як і я?

Роман Скиба

• Які слова поет називає хитрими? Як автору вдалося створити веселі настрої у читача?

Букви Я, Ю, Є, Ї

Букви **я, ю, є** позначають два звуки [йа], [йу], [йе]:

на початку слова: *яма* — [йа]ма;

на початку складу: *моя* — мо[йа];

після апострофа: *ім'я* — ім[йа].

Буква **ї** завжди позначає два звуки [йі]:

їжа — [йі]жа.

- 1 Спиши вірш «Про завбачливість», замінивши малюнки словами. Підкресли слово, у якому більше звуків, ніж букв. Склади запитання до першого речення.

Хто ... ? Що робить ... ? Куди ... ?

- 2 Прочитай слова. Назви в них букви і звуки. Добери слово до схеми.

Я, як, моє, подяка, їй, книголюб.

- 3 Прочитай. Запиши слова групами: 1) назви дерев, 2) назви грибів, 3) назви тварин. Поділи слова рискою на склади, постав наголос.

Яблуня, ящірка, ясен, сиріжка, ялина, ягня, маслюк, печериця, єнот.

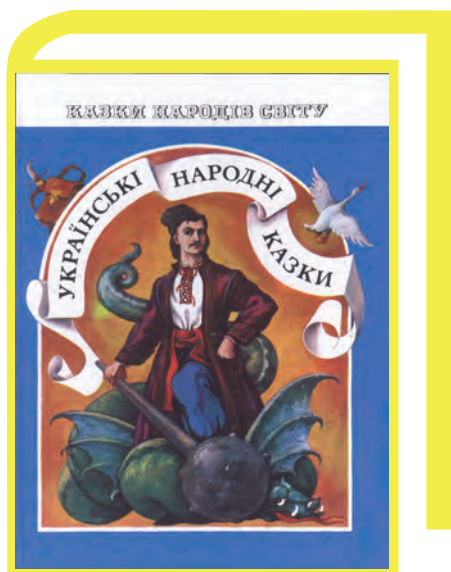

ПРО ЩО РОЗПОВІДАЄ ОБКЛАДИНКА

- Опиши обкладинки книжок.

Що може бути в кожній книжці?

Прочитай уривки текстів на наступній сторінці (у рамках). Визнач, з яких вони книжок.

- Які з книжок слугують більше для розваги, а які – для отримання інформації?

Позначення м'якості приголосних на письмі

- 1** Спиши. Підкресли букви, що позначають м'які звуки.

Морські свинки — милі, спокійні звірята. Вони ніколи не кусаються. Їдять зернові суміші, білий хліб, зелень, траву.

- 2** Прочитай. Дай відповідь на запитання.

В одного чоловіка був собака Сірко. Сірко був дуже старий. І хазяїн його прогнав.

Як звали собаку? Що зробив хазяїн?

- 3** Знайди слова, які відповідають на питання *хто?*, *що?*, *що зробили?*, *скільки?*

Води взяли по крапельці —
І повний казанок!
І наварили борщюку
Бабуся й сто діток.

Bb [bi:]

bee

РАВЛИК І КИТ (уривок)

Ось казочка вам про мале равленя
І сірого велета — кита-горбаня.

Ось скеля висока, мов сажа, чорнюча.

Ось равлик маленький, непосидючий.

Цей равлик узявся по скелі повзти —

Розгледіти море, човни і порти.

А равлики інші з сімеєчки тої,

Що міцно прилипли до скелі гладкої,

Сказали усі равленяті малому:

— Не смій мандрувати! Лишайся удома!

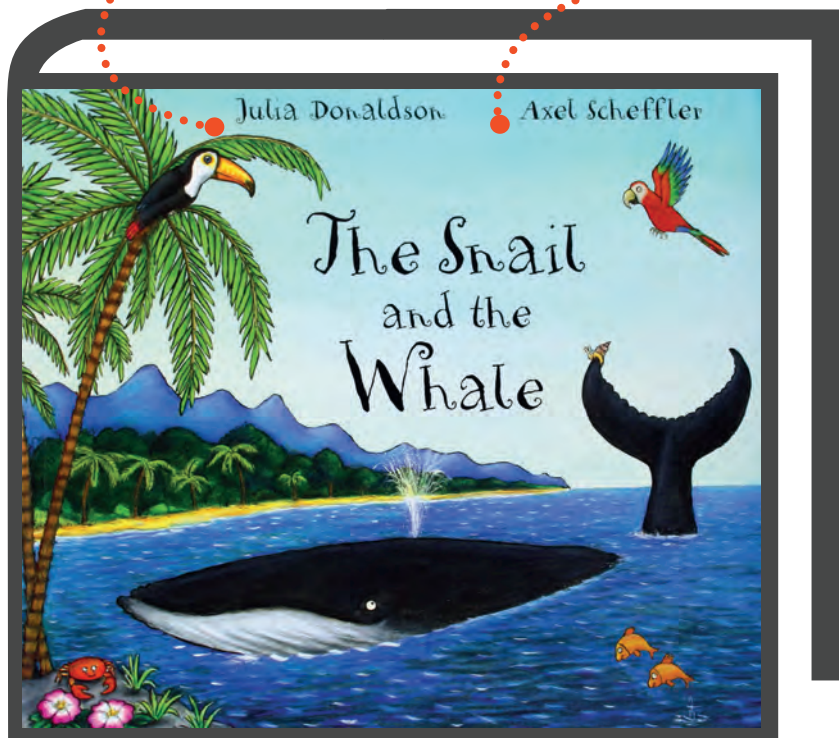
Джулія Дональдсон. Переклад з англійської Оксани Луцевської

Джулія ДОНАЛЬДСОН

Аксель ШЕФФЛЕР

автор

художник

• Чи вирушив равлик у мандрівку?

Чому ти так вважаєш?

Про що розповідають назва і обкладинка книжки?

Навіщо у книжці ілюстрації?

Завдяки кому ти можеш читати цю книжку українською мовою?

Порівняй равлика та його сімейку.

Вигадай свою історію про подорож двох різних істот.

Чи хочеш ти подорожувати?

Що ти хочеш побачити?

Буква Ъ

- 1 Прочитай. Випиши слова з **Ь**. Підкресли в них букви, що позначають м'які звуки. Скільки букв і звуків у виділених словах?

Равлики люблять **тiнь** і вологу. Вони **їдять** зелень. За годину равлик проповзає тридцять сантиметрів. Після себе лишає липкий слід. Живуть равлики шість років.

Букву **Ь** під час переносу слів не можна відривати від попередньої букви: *малень-кий*.

- 2 Поділи слова для переносу.

Пальці, слизько, близько, лялька, стільці, повільно.

- 3 Опиши равлика за малюнком. Розкажи, що ти знаєш про равлика. Пригадай загадки про равлика.

Равлик має ... .

Равлик ... кольору.

Равлик їсть ... .

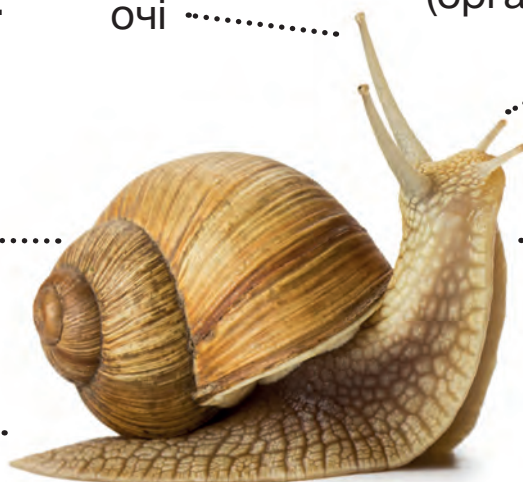
щупальці
(орган нюху)

очі .....

черепашка .....

..... голова

нога .....

ФАКТ І ДУМКА

Факт можна довести, перевірити.

Факти: «Кішка — звір. Вона годує своїх дитинчат молоком». Або: «У павука вісім ніг».

Якщо ж ти скажеш: «Кішка — най-ро-зум-ні-ша тварина у світі...»

А мама скаже: «Кішка — най-ні-жні-ша тварина у світі».

Тато скаже: «Най-кра-щі тварини — павуки!»

Ці слова не можна довести і перевірити. Це особиста думка людей.

• Чим відрізняється факт від думки?

Які з наведених речень містять факти, а які — думки?

Пригадай рекламу будь-якого товару.

Спробуй визначити, що в ній є фактом, а що — думкою.

Вода допомагає рослинам рости.

Фіолетовий – суміш червоного і синього.

У собак є шерсть.

Усі діти мріють про цю гру!

Шпинат смачний.

КОМАХИ СТРАШНІ.

Футбол – найкращий вид спорту.

Яблука ростуть на деревах.

Цей засіб УБИВАЄ ВСІ МІКРОБИ!

КРАЩЕ ОДИН РАЗ ПОБАЧИТИ

Інформацію можна передати за допомогою малюнків, слів та цифр.

НАЙВИЩА ТВАРИНА НА ЗЕМЛІ

Жирафа їсть листя там, де інші не дістануть. Вона швидко помічає небезпеку.

6 м

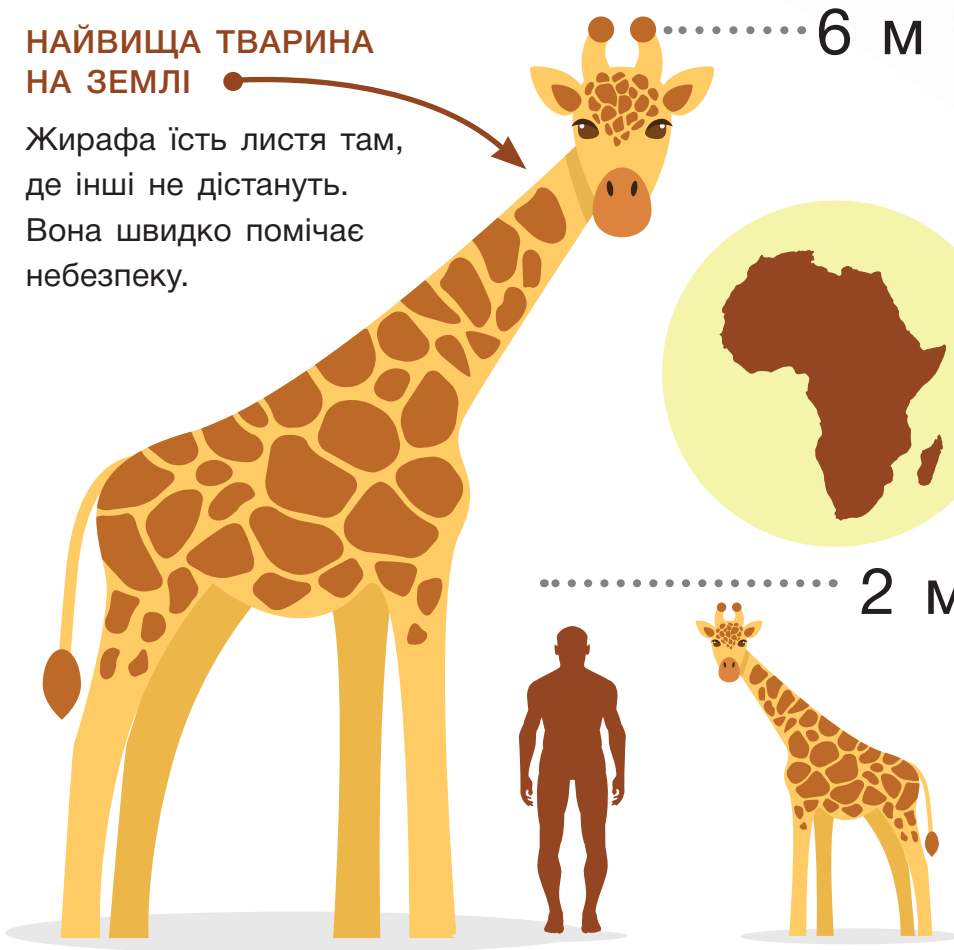
Довжина язика жирафи 53 см. Це приблизно довжина твоєї руки.

2 м

АФРИКА

Тут живуть жирафи.

- 1 Де живуть жирафи?
- 2 Скільки дорослих чоловіків треба поставити один на одного, щоб верхній зрівнявся з жирафою?
- 3 Жирафеня таке саме заввишки, як дорослий чоловік. *Так чи ні?*
- 4 Довжина язика жирафи дорівнює твоєму зросту. *Так чи ні?*

ПАРАСОЛЬКА

Одній дівчинці (звуть її Улянкою) захотілося нової парасольки.

— Купи! — смикала вона маму за рукав.

— Навіщо вона тобі, Улясю? У тебе ж є парасолька.

— Але не така. Та без квіток і не червона. Купи!

— Доню, в мене грошей не вистачить. Ми прийшли по інші речі.

— Інші потім купиш. А тепер парасольку!

Даремно мати вмовляла Улянку — та розсердилась, розпхикалась. Дівчинка злилася і капризувала.

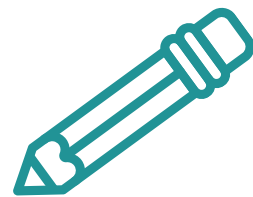
— Ти нехороша мама! — вигукнула дівчинка, висмикнула руку з матеріної долоні і вибігла з магазину.

Надворі вона розгубилася. Плакати не хотілось — мама все одно не бачитиме її сліз.

За Зіркою Мензатюк

- Що трапилося з Улянкою? Прочитайте розмову дівчинки з мамою за особами. Яким може бути закінчення оповідання? Навіщо, на твою думку, Зірка Мензатюк написала цей текст? На чиєму ти боці в цій ситуації — мами чи Улянки? Чи траплялися з тобою схожі ситуації? Парасолька для Улянки — бажання чи потреба?

Слова, які відповідають на питання *хто?, що?*

1 Хто зображений на малюнку? Що робить сім'я? Яке слово написано на вітрині? Що воно означає? Чому сім'я прийшла до магазину саме зараз? Склади розповідь про події на малюнку від імені хлопчика. Подумай, кому ти будеш розповідати і для чого.

2 Запиши тільки ті речення, що підходять до малюнка. Підкресли слова, які відповідають на питання *хто?*

У магазині перерва. Тато вибрав м'яча, а мама — роликові ковзани. Мама міряє червоні ковзани, а син — фіолетові.

3 Випиши тільки ті слова, які відповідають на питання *що?* Прочитай слова — назви професій.

Товар, касир, спортивний, продавець, магазин, покупець, гроші, полиця, прибиральниця, м'яч.

ПРО ЯКІВ

В містечку Кобиляків
Жив-був Без'яків Яків,
Та якимсь у поляків
Купив собі двох яків.

— Коли я був без яків,
Я був Без'яків Яків,
Тепер же, — каже Яків, —
Якецький буду Яків.

Отож, Якецький Яків
Із міста Кобиляків
Завів собі друзяків —
Двох здоровецьких яків.

«Чи хочете будяків?» —
Спитав якимсь їх Яків.
«Ми не їмо будяків», —
Сказав якийсь із яків.

Аж зників Яків:
«То, може, вам буряків?»
«Не хочемо й буряків!» —
Скривився другий з яків.

- Чому Яків змінив прізвище?

Що трапилося з героєм вірша (відповідаючи на запитання, використовуй слова спочатку, потім, далі, зрештою)?

Знайди слова, що римуються. Які з них мають неправильний наголос?

Автор помилився чи написав так спеціально? Прочитайте вірш за особами.

Намалюй обкладинку для книжечки «Про яків» Сашка Дерманського. Намагайся показати настрої вірша.

«Неякісних двох яків
Купив я, — думав Яків. —
Якісь вони двоякі,
Якісь вони ніякі».

Пішов він до поляків,
Назад віддав тих яків —
Та й знов зробився Яків
З Якецького — Без'яків.

Сашко Дерманський

Апостроф

1 Порівняй вимову і написання слів.

Буряк [бур'ак] — бур'ян [бурй'ан].

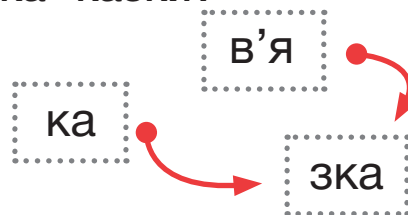
Букви **я, ю, є** після апострофа позначають два звуки: м'ята [мй'ата], в'юн [вй'ун] п'є [пй'є]. Буква **ї** завжди позначає два звуки: з'їв [зй'ів].

2 Спиши і запам'ятай слова з апострофом. Усно постав питання до кожного слова.

Ім'я, сім'я, п'ятниця, дев'ять, дерев'яний, комп'ютерний, п'ють, солов'ї, пір'їна, подвір'я.

3 Прочитай речення, вставивши пропущені слова. Це речення — початок чи кінцівка казки?

От вам ... ,
а мені бубликів ... .

4 Утвори слова з протилежним значенням.

Твердий — [кий] [м'я], хвороба — [ро] [в'я] [здо].

5 Які з поданих нижче слів пишуться з апострофом? Поясни свою думку. Знайди слова, що мають протилежне значення.

М..ята, з..їсти, по..їсти, від..єднати, при..єднати, буд..як, Без..яків, без..силий, Р..ябко, скл..яний.

НА БАЗАР ІЗ ТАТОМ

— Цікаво, куди так швидко йдуть гроші? — запитав тато в мами, підраховуючи витрати.

— Ти не уявляєш, як усе дорого!

— Завтра я сам піду на базар! — заявив тато. Мама засміялася.

На базар я пішов разом з татом.

— Ми навчимо маму економити гроші.

— Мені кілограм помідорів, — сказав тато біля ятки з городиною.

Крамарка поклала в сітку п'ять помідорів.

— Як? П'ять помідорів важать цілий кілограм?

— Ви хотіли за ті гроші цілу плантацію?! — обурилася жінка...

— А скільки коштує отой лангуст, що ворушить клешнями? — спитав тато у продавця. Коли ж почув ціну, його очі мало з орбіт не вилізли.

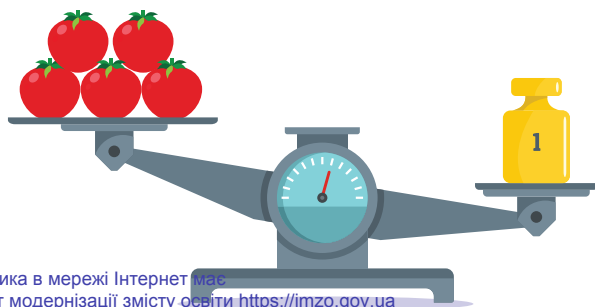
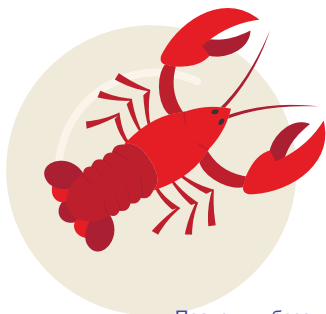
— Ви грабіжник! — заявив продавцю тато.

— А ви — скнара! Змушуєте сім'ю голодувати!

...Удома їсти було нічого. Тому тато повіз нас обідати до ресторану. Економити так приємно!

За Госсіні Сампе. Пригоди малого Ніколя

- Це серйозний текст чи смішний? Чи варто брати приклад з героїв оповідання? Прочитайте за особами. Що відчуває кожен з героїв? Чому засміялася мама? Що таке економити? Чи однакове значення у слів економний, жадібний, скнара? Як можна здогадатися, хто такі лангусти?

Слова ввічливості

- 1 Опиши, що ти бачиш на малюнку.
Хто? Що робить? Що? Де? Скільки? Які?
- 2 Прочитай. Де відбувається ця розмова? Чиї голоси ти чуєш?
  - Ще грушку, будь ласка.
  - Ми й так вже стільки накупили... Може, наступного разу?
  - Та купіть дитині грушку! Лиш понюхайте, яка запахна... І яблучко до пари. Воно ж таке рум'яне, як його щічки!

• Розіграйте розмову покупців і продавців на базарі, використовуючи слова ввічливості (вітання, прощання, вдячності, вибачення, прохання).

ПЛАСТИК: ПЛЮСИ І МІНУСИ

Пластик легкий, міцний і не промокає. Зверни увагу на меблі в кафе на вулиці. Їх неважко пе-ре-ста-ви-ти. Можна навіть залишити під дощем. Ці меблі служать довго.

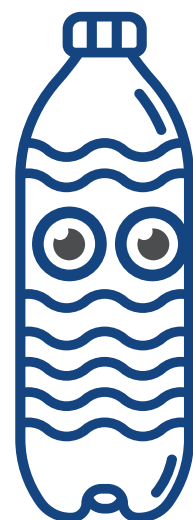
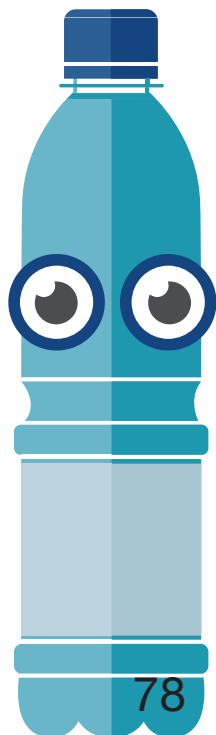
Ти вже знаєш, що пластик роз-кла-да-єть-ся сотні років. Пластикове сміття займає багато місця. Коли пластик роз-кла-да-єть-ся, ви-ді-ля-ю-ть-ся отруйні речовини. Вони шкодять природі й людині.

Отже, пластик дуже зручний і вигідний. Але треба його ви-ко-ри-сто-ву-ва-ти розумно.

Які речення відповідають тексту?

- 1 Пластик корисний для природи.
- 2 Пластик — зручний матеріал.
- 3 Пластик — міцний і легкий.

• Спробуй за заголовком передбачити, про що цей текст. На скільки частин можна поділити текст? Про що йдеться в кожній частині? (Скажи одним реченням.) Для чого, на твою думку, написаний цей текст?

Слова, що відповідають на питання який?, яка?, яке?, які?

1 Відгадай загадку. Постав питання до виділених слів. Скільки складів, голосних і приголосних звуків у слові-відгадці? Придумай загадку про сіль. **Білий**, а не сніг, **солодкий**, а не мед, **твердий**, а не камінь.

2 Зміни словосполучення за зразком.
ЗРАЗОК: Ваза зі скла — скляна ваза.

Посуд із пластику, стіл з дерева, шина з гуми, ножиці зі сталі, літачок з паперу, акваріум зі скла, шкарпетка з вовни.

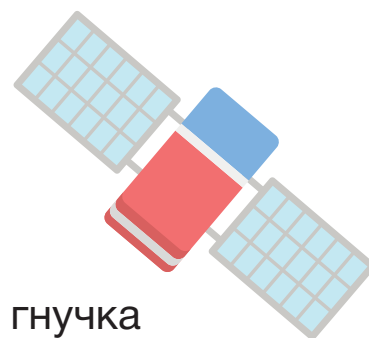
3 Вибери предмет на своєму столі. Досліди його за зразком. Використовуй слова — назви ознак.

ЗРАЗОК:

об'єкт
колір
розмір
форма
на дотик
інші властивості
із чого зроблений
для чого призначений

лінійка
коричневий
довга і тонка
прямокутна
гладенька
міцна, тверда, гнучка
дерев'яна
для вимірювання розміру

Розкажи про вибраний об'єкт. Почни так:

Я досліджував (що?) ... .

Він / вона / воно (який? / яка? / яке?) ... .

ЯК НАРОДЖУЄТЬСЯ ЛЯЛЬКА

Художник малює ескіз* на папері. За ескізом скульптор ліпить із пластиліну голову, тулуб, руки і ноги. Далі роблять форми з гіпсу і металу. У форми заливають рідку пластмасу і ставлять у пічку. Заготовки охолоджують.

Із головою ляльки працюють візажисти** і художники. Малюють очі і губи, рум'яні щічки.

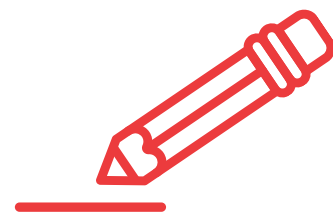
Потім ляльці пришивають волосся. Воно з нейлону. Стілісти придумують зачіску.

Модний одяг створюють мо-де-льє-ри, дизай-нери, швачки і в'я-заль-ни-ці. Тканини і нитки — якісні та безпечні для дітей.

Аж тепер з'єднують усі частини тіла. Ляльку одягають, пакують. Вона поїде на склад, а потім до магазину.

Слова, які відповідають на питання що робити?, що роблять?

1 Придумай назву до малюнка. Знайди іграшки з цієї сторінки на великому малюнку. Склади речення за зразком. **ЗРАЗОК:** Я знайшов (знайшла) дракона біля пічки.

2 Доповни речення словами — назвами дій (що робить?). **ЗРАЗОК:** Художник малює.

Скульптор ... . Стилист ... . Швачка ... .
В'язальниця ... .

3 Усно утвори слова за зразком. **ЗРАЗОК:** Художник (він) — художниця (вона).

Робітник, скульптор, візажист, дизайнер.

4 Спиши слова. Поділи їх рисками для переносу. Підкресли буквосполчення **Ю**.

Сьогодні, намальований, ляльок, кольори.

*Ескіз — малюнок, за яким створюють що-небудь. **Візажист — людина, яка поліпшує обличчя за допомогою косметики.

← • Знайди на малюнку ескіз і візажиста. Позмагайтеся в парах: хто назве більше професій людей, які створюють ляльку? Обговоріть, що вони роблять. Які матеріали потрібні, щоб виготовити ляльку? Порівняйте розповідь і малюнок на попередній сторінці — знайдіть спільне і відмінне.

- Вірш Грицька Бойка належить до безкінечних віршів. Чому їх так називають?

Скільки частин у вірші?
Якими словами відрізняються частини?

На який простий механізм схожий згаданий у вірші предмет?

ЗАГУБИЛА ГОЛКУ НІНА

Загубила голку Ніна,
Стала Ніна на коліна:
Знайшла голку,
Та не шила, —
Ніна нитки загубила.

Загубила нитки Ніна,
Стала Ніна
На коліна:
Знайшла нитки,
Та не шила, —
Ніна голку загубила...

Цього вірша про дівчатко
Починай читать спочатку.

Грицько Бойко

КУМЕДНА РО́ЗІ

Їй мама сказала не їсти руками,
«Будь ласка!» — промовила Рóзі до мами
І їла ногами!

Шел Сільверстейн
Переклад з англійської Володимира Чернишенка

- Що хотіла мама Розі? Чи правильно її зрозуміла донька? Чи може бути так насправді? А чи знаєш ти, що ложка і виделка — це теж прості механізми? Поміркуй які. Що спільного в цих віршів? (Підказка: подумай про настрій.)

Слова-помічники

1 Опиши, що зображено на малюнках. Що об'єднує ці предмети? Яку голку шукала Ніна з вірша Грицька Бойка? Позмагайтеся в парах: хто знайде найбільше спільного а) в їжачка і кактуса; б) у голки для шиття та голки від шприца.

2 Прочитай речення. Встав слова-помічники. Для чого вони потрібні? Як вони пишуться?

Вони нерозлучні, як голка ... ниткою. Голки ... сосні завжди зелені. Їжаки взимку впадають ... сплячку. Не можна гратися шприцами ... голками. Кактуси привезли ... Європу ... Америки.

3 Доповни словосполучення словами-помічниками. Усно склади речення зі словосполученнями. Одне речення запиши.

... дерев'яним столом; машина ... коліс; відро ... водою; знайшов ... кріслом; прати ... пральній машині.

4 Яке слово пропущене?

Настала зима, ... сосна залишилася зеленою.
Ніна не шила, ... загубила голку.

тому

але

тому що

БЕЗ КОЛІС, ЯК БЕЗ ВОДИ: НІ ТУДИ І НІ СЮДИ

Як пе-ре-мі-ща́-ти дуже важкі предмети? Можна тягнути або штовхати. А можна їх покласти на коткі. На-при-клад, на колоди зі зрубаних дерев. Так робили давні люди.

Потім від колоди від-пи-ля-ли круг. У круг вставили вісь.

Пізніше з'явилися вози. Дерев'яні колеса зміцнили ме-та-ле-ви-ми деталями.

Згодом придумали спиці. Як на твоєму ве-ло-си-пе-ді — тільки дерев'яні. Колеса стали легкими і гнучкими.

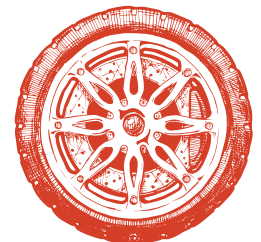
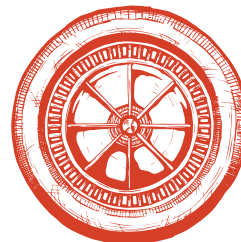
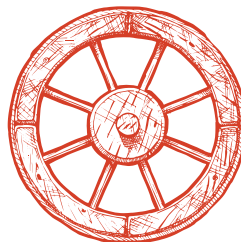
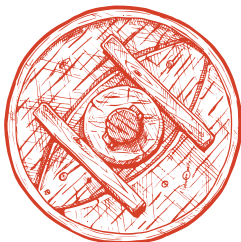
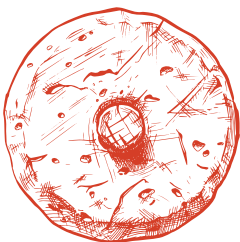
Далі винайшли шини, наповнені повітрям. Стало зручніше їхати по горбках і ямах.

...На все це пішло тисячі років. Завдяки колесам люди змогли по-до-ро-жу-ва-ти далі і швидше. І не тільки. А що було б, якби колесо не винайшли?..

- Що спільного між текстом та ілюстрацією? Підбери речення з тексту до зображень коліс. Яке із зображених коліс не згадується в тексті?

Винахóдити колесо. Вставляти палки в колеса.

Слова, протилежні за значенням

1 Назви зображені предмети. Розкажи, чим писали колись, а чим — тепер. Поясни значення слова *перо*.

2 Спиши слова, у яких немає помилок. Постав у них наголоси. Поділи ризкою для переносу.

- а) вогон, вогонь, вагонь;
- б) колисо, калисо, колесо;
- в) паротяг, паратяг, паротаг;
- г) деривяний, деревяний, дерев'яний.

3 Встав пропущені слова.

Віз їде повільно, а велосипед ... .
 У самоката колеса ... ,
 а в автомобіля великі.
 Влітку спекотно, а взимку ... .

маленькі
швидко
холодно

4 Добери слова з протилежним значенням. До кожного слова постав запитання.

Важкий — ... , твердий — ... , ніч — ... ,
 радіти — ... , голосно — ... .

5 Прочитай і спиши, записуючи слова в реченні окремо одне від одного.

Винахідникилюблятьучитися.

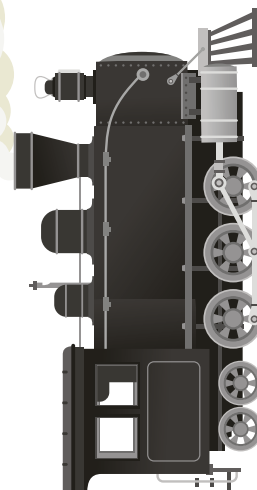
85

ПАРОТЯГ

Старий паротяг на пероні пітніє,
аж ллється із нього маснюща олія,
посопує, мліє.

Тяжкий і великий, він дише і дмуха,
Жар з розпашілого черева буха:
Бух-ух-ух! Пуф-уф-уф! Чух-пах-пах, пух!
Пурхає пара, як хмара, як пух!..

Раптом — СВИСТ!
І знову — СВИСТ!
Пара — БУХ!
Колеса — В РУХ!

Спершу, немов череПАха бляШАна,
РУшила маШИна ЗАспано по ШПАлах,
ШАрпнула ваГОни — і тягне наТУжно —
крутяться, крутяться колеса дружно!
Чахкають, бахкають щораз гучніше,
і мчаться вони все прудкіше й прудкіше!..
Куди ж вони їдуть? Куди ж то? А прямо —
ПО рейках, ПО рейках, ПО рейках, ПОлями,
по ГОрах — ліСАми — через мости —
кваплять, бо треба, щоб поїзд устиг!

А ПОїзд, а ПОїзд поТУркує сТУкотом —
ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТАК-то-то, ТУК-то-то...

Юліан Тувім. Переклад Івана Малковича

Слова, близькі за значенням

- 1 Спиши, виправляючи помилки.
Які слова римуються?
Пойїзд, млїє, пітнійє, оліяа.

- 2 До виділених слів добери слова, близькі за значенням.

Потяг **рушив**. Колеса **мчать**. Вони **крутяться дружно**. Їдуть **прудко**. Бахкають **гучно**.

швидко | відправився | голосно | котяться | злагоджено

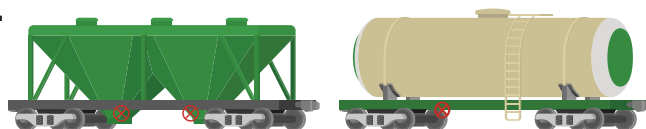
- 3 Заміни в кожному словосполученні слово **великий** близьким за значенням.

Великий хлопчик, великий поет, велика радість, велике свято.

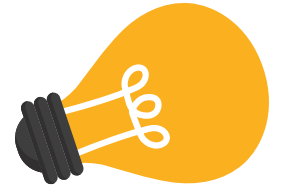
пишний | дорослий | глибокий | славетний

- 4 Знайди зайве слово в кожній групі (можливі різні відповіді).

Паротяг, поїзд, пароплав.
Сильний, сміливий, дужий.

- ← • За допомогою яких звуків поет розповідає про: паротяг на пероні; початок руху паротяга; стукіт коліс? Коли треба читати повільно, коли пришвидшуватися, коли — швидко? Простукай ритм двох останніх рядків вірша. Спробуй, слухаючи вірша, зобразити рух паротяга. Із чим порівнюється паротяг?

ТОМАС ЕДІСОН

Привіт! Я Тóмас Ёдісон. Майстер на всі руки. Я винайшов купу речей, якими ти ко-ри-стú-є-шся щодня. А ще більше — у-до-ско-на-лив. Е-ле-ктри-чна лампочка, перша е-ле-ктро-стан-ці-я, фонограф для запису звуків, кіно...

У школі я вчився лише три місяці. Учитель сказав, що я не маю мізків. Після хвороби я майже оглух.

Мене вчила мама. Вона вірила в мене. Я багато читав. Прочитав усю бібліотеку мого тата. Перші досліди робив у підвалі. Не всі з них були вдалими. Часом щось вибухало. Але батьки не за-бо-ро-ня-ли мені працювати далі.

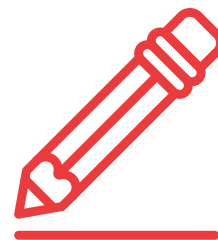
І я працював усе життя — головою і руками. Став відомим і багатим.

Тож треба тільки захотіти. І ти все зможеш.

За Анн Бланшар

- Що з розповіді тобі запам'яталося найбільше? Що тебе вразило? Для чого, на твою думку, авторка написала цей текст — щоб розповісти про винахідника чи ще для чогось? Які слова є головними в цьому тексті?

Слова, які пишуть з великої букви

1 Прочитай. Які слова написані з великої букви? Що вони позначають? Спробуй скласти правило. Добери свої приклади до кожної групи.

1 винахідник Томас Едісон, учениця Зоя Шевчук; **2** кіт Том, песик Тім; **3** Котигорошко, Пан Коцький; **4** місто Полтава, село Веселе; **5** вулиця Миру, площа Свободи; **6** гора Говерла, річка Дністер.

2 Дай відповіді на запитання. Одну відповідь запиши.

1 Як тебе звати? **2** У якому місті чи селі ти живеш? **3** Як називають мешканців твого міста чи села? **4** На якій вулиці ти живеш? **5** Як звати твоїх друзів?

3 Знайди помилки і запиши речення правильно.
у тата едісона була велика бібліотека

4 Опиши малюнок.

Хто?
Що робить?
Навіщо?

ЗНАЄШ, ЯК Я ТЕБЕ ЛЮБЛЮ?

Одного літнього дня сіреньке Зайченя і сірий Тато-заєць спустилися до річки. Улітку все таке кольорове!

— Що блакитне тобі подобається найбільше? — запитало Зайченя.

Тато-заєць не знав. Усе блакитне чудове. «Мабуть, небо», — сказав він.

Тато-заєць подивився на другий бік річки. Вітер хитав траву і дерева. «Що зелене тобі подобається найбільше?» Зайченя не знало. Багато прекрасних речей були зеленими.

Тепер колір мало вибирати Зайченя. Воно побачило сонечко й кілька маків і тому спитало: «Що червоне подобається тобі найбільше?»

Татові-зайцю теж було важко вибрати щось одне. «Думаю, ці ягоди».

А потім сіреньке Зайченя широко усміхнулося. Воно подивилося на Тата-зайця і сказало: «А що сіре тобі подобається найбільше?»

Є чимало прекрасного сірого, але одне було найкращим...

За Семом Макбратні

• Що відповідь Тато-заєць на останнє запитання Зайченяти?

У парах запитайте один в одного те саме, що запитували один в одного Тато-заєць і Зайченя.

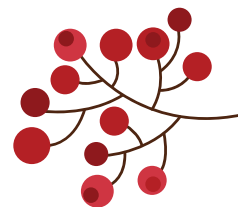

Складаємо речення. Описуємо

- 1 Що із записаного є реченням?
Чому ти так думаєш?

Вітер хитав траву.
хитав траву

- 2 Добери слова — назви ознак.

Літнє сонце яке? Небо влітку яке? Трава
яка? Листя яке? Вода в річці й морі яка?

- 3 Добери слова — назви предметів до ознак.
Позмагайтеся в парах, хто добере більше слів.
З одним словосполученням склади речення.

Зелений (ліс, ...), зелена ... , зелене ... .
Теплий ... , тепла ... , тепле ... , теплі ... .
Стиглий ... , стигла ... , стигле ... , стиглі ... .

- 4 Зі слів кожного рядка склади речення.

Зайченя посміхатися сіренький широко
кульбаба гризти Зайченя листок

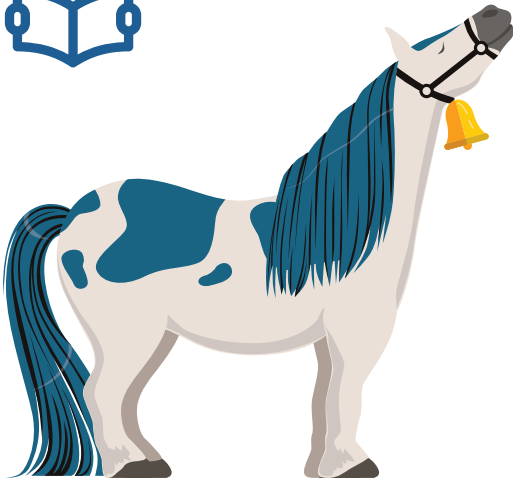

- 5 Прочитай. Придумайте у парах, що могло бути
далі, і розіграйте розмову Зайченяти і Тата-зайця.

Зайченя подивилося на небо і побачило білу
хмарку.

КОНИК-СТРИБУНЕЦЬ

Дзвонить у зелений дзвоник
У траві маленький **КОНИК**.
Заховався там насподі —
Просто крихітка та й годі.
Тож який він був спочатку,
Коли був іще лошатко?

Юрій Бедрик

- Як поетам вдалося зробити коника і сонечко схожими на людину?

Порівняй вірші і малюнки.
Чи погоджуєшся ти з художником?

Поясни значення виділених слів. Доведи, що вони можуть мати кілька значень. Намалюй свої ілюстрації до віршів. Прочитай лічилку, дотримуючись ритму.

Чи чесно буде, використовуючи лічилку перед грою, змінювати її ритм?

Знайди рими у віршах.

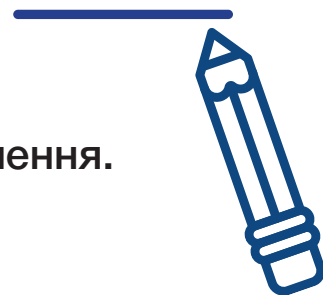
ЛІЧИЛКА

В небо синє
По драбинці
Сходить сонце
У хмаринці.
Сонце сяє,
Літом пахне,
За собою дощик
Тягне.
Каже дощику:
— Не злись,
Я ховаюсь,
Ти жмурись!

Олена Полянська

Складаємо речення. Розповідаємо

1 Прочитай і запиши так, щоб вийшло речення.
уполіцвітутьмакиіволошки

2 Утвори словосполучення за зразком. **ЗРАЗОК:** Ко-
мар дзижчить — комарі дзижчать.

Джміль гуде, коник сюрчить, сонечко повзе,
світлячок світиться.

3 Добери слова-помічники.

Джміль летить ... квіткою. Джміль сів ...
квітку. Джміль перелітає ... квітки ... квітку.

4 Склади якомога довше речення, нанизуючи слова,
як намистинки.

ЗРАЗОК: Метелик. Метелик летить. Метелик ле-
тить над квіткою. Яскравий метелик летить
над квіткою. Яскравий метелик летить над
духмяною квіткою.

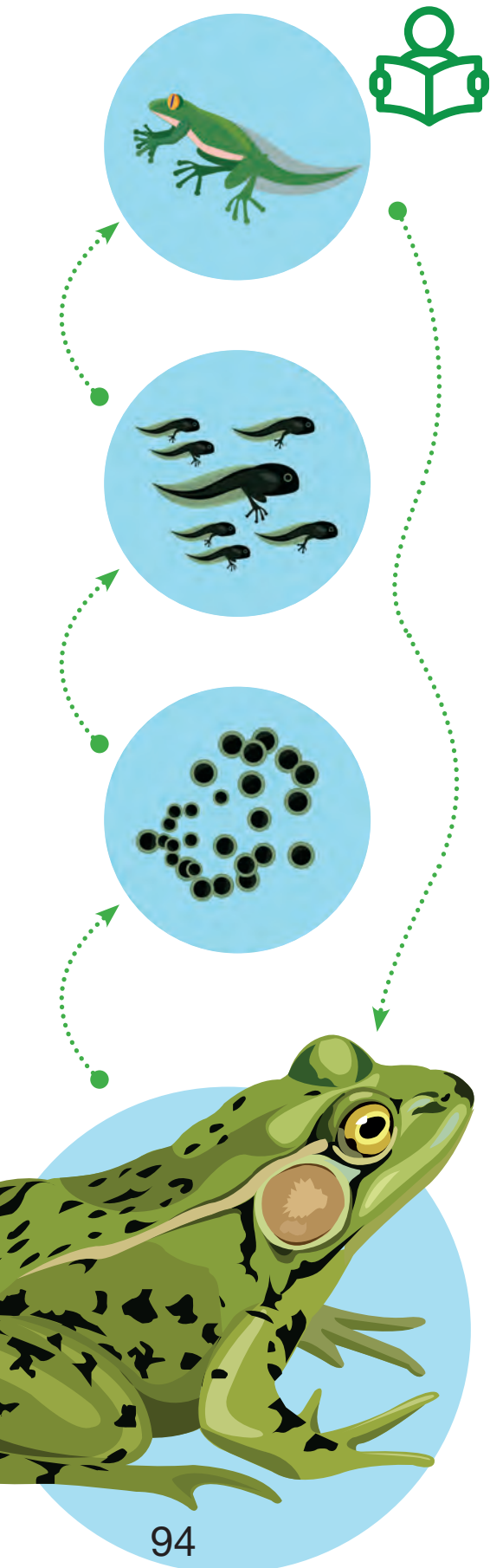
5 Спиши, вставляючи **дз** або **дж**.

..він, ..міль, ро..инки, хо..у, б..ола, ..ерело,
..еркало, во..у, ..инси, ..ип.

6 Розкажи про погоду влітку, доповнюючи речення.

Влітку сонце сходить ... . Дні ..., а ночі ....
Можна засмагати, тому що ... . Влітку дме
... вітер.

ЯК РОСТЕ ЖАБА

Спочатку це крихітне яйце у ставку.

Потім з яйця з'яв-ля-є-ть-ся пуголовок. Пуголовок — це просто голова і хвіст. Він дихає зябрами — як риба.

А потім у пуголовка ви-ро-ста-ють лапи, а хвіст відпадає.

Тепер це жаба. Вона дихає легенями. Жаба вистрибує з води. Вона голодна. Їй потрібні комахи.

Вибери відповідь, яка відповідає тексту.

Із чого починається жаба?

- А.** з пуголовка **Б.** із зябер
- В.** з яйця

Що з'являється з яйця?

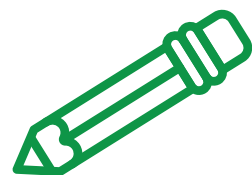
- А.** пуголовок **Б.** жаба **В.** хвіст

Що робить жаба?

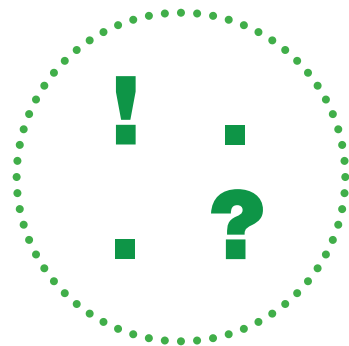
- А.** махає хвостом **Б.** стрибає
- В.** дихає зябрами

• Читай текст по абзацах. До кожного абзацу добирай малюнок. Знайди спільне і відмінне між малюнком і текстом. Поміркуй, чому жаба належить до групи земноводних.

Складаємо речення. Порівнюємо

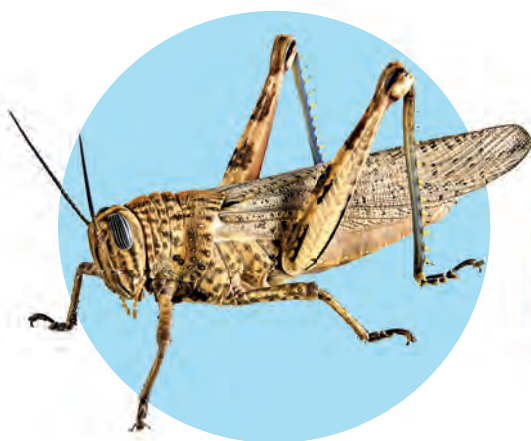

- 1** Які розділові знаки пропущено? Знайди їх у рамці. Скільки речень у тебе вийшло? У якому слові букв більше, ніж звуків? А в якому звуків більше, ніж букв?

Хто кумкає Коник Ні, жаба Коник сюрчить

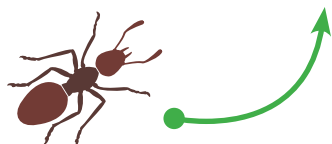
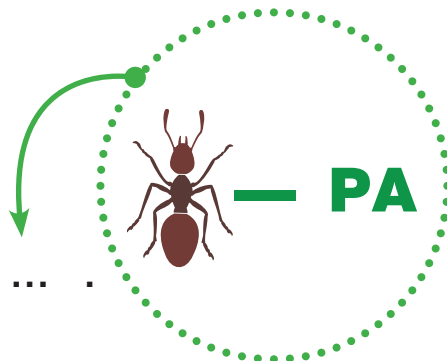
- 2** Назви, хто зображений на фотографіях. Порівняй тварин за планом.

ПЛАН

- 1** Який має вигляд? **2** Де живе?
3 Як пересувається? **4** Як подає голос?

- 3** Доповни словосполучення.
З одним із них склади речення.
Працьовитий як ... . Як сонна ... .

СМІШНО ЧИ СТРАШНО?

Є історії страшні. Є історії смішні. А є й такі, що не знаєш, смішно тобі чи страшно. Прочитай оповідання «Волохате волосся» спочатку так, щоб було страшно. А потім — так, щоб було смішно.

ВОЛОХАТЕ ВОЛОССЯ

Якось одна дів-чи-нка розбила свою скар-бни-чку, забрала з неї усі гроші, пішла в магазин і купила собі во-ло-ха-тий блокнот, волохатий пенал, волохатий олівець і волохатий браслет.

А коли йшла додому — їй зустрівся пес із волохатою бородою, дядько з волохатими ногами, ще один дядько з волохатою спиною, а дуже-дуже маленький хлопчик із дуже-дуже волохатим ВОЛОССЯМ!

ЖАХЛИВА ІСТОРІЯ

На чорній-чорній горі стоїть чорне-чорне місто. У чорнім-чорнім місті є чорний-чорний парк. Посеред парку — чорний-пречорний будинок. Під чорним дахом чорного-пречорного будинку є чорна квартира чорної-пречорної пані. На чорній-чорній кухні чорної-пречорної пані стоїть чорна-чорна машинка...

І перé чорні-пречорні **ШКАРПЕТКИ!**

Галина Ткачук

- Завдяки яким словам «Жахлива історія» стала жахливою? Намалюй ілюстрації до одного з оповідань. Склади свою страшну-престрашну історію.

Ставимо запитання

1 Що із намальованого не згадується в жахливій історії? Чого не вистачає?

2 Що із записаного є реченням? Чому ти так думаєш?

на чорній кухні

На чорній кухні стоїть чорна машинка.

3 Знайди в «Жахливій історії» слова, що відповідають на питання *хто?*, *що?*, і розподіли їх на групи.

Він: парк, ... Вона: ... . Воно: ... .

4 Добери до назв предметів слова — назви ознак.

Зразок: пані (яка?) красива.

Гора, парк, дівчинка, олівець, місто.

5 Склади запитання до речення.

Дівчинка купила в магазині два блокноти.

Хто?   Що зробила?   Де?   Що?   Скільки?

- Чи погоджуєшся ти із твердженнями автора? Якщо ні, спробуй їх заперечити.

Спробуй придумати подібне речення-побреженьку.

Що робить цей вірш веселим?

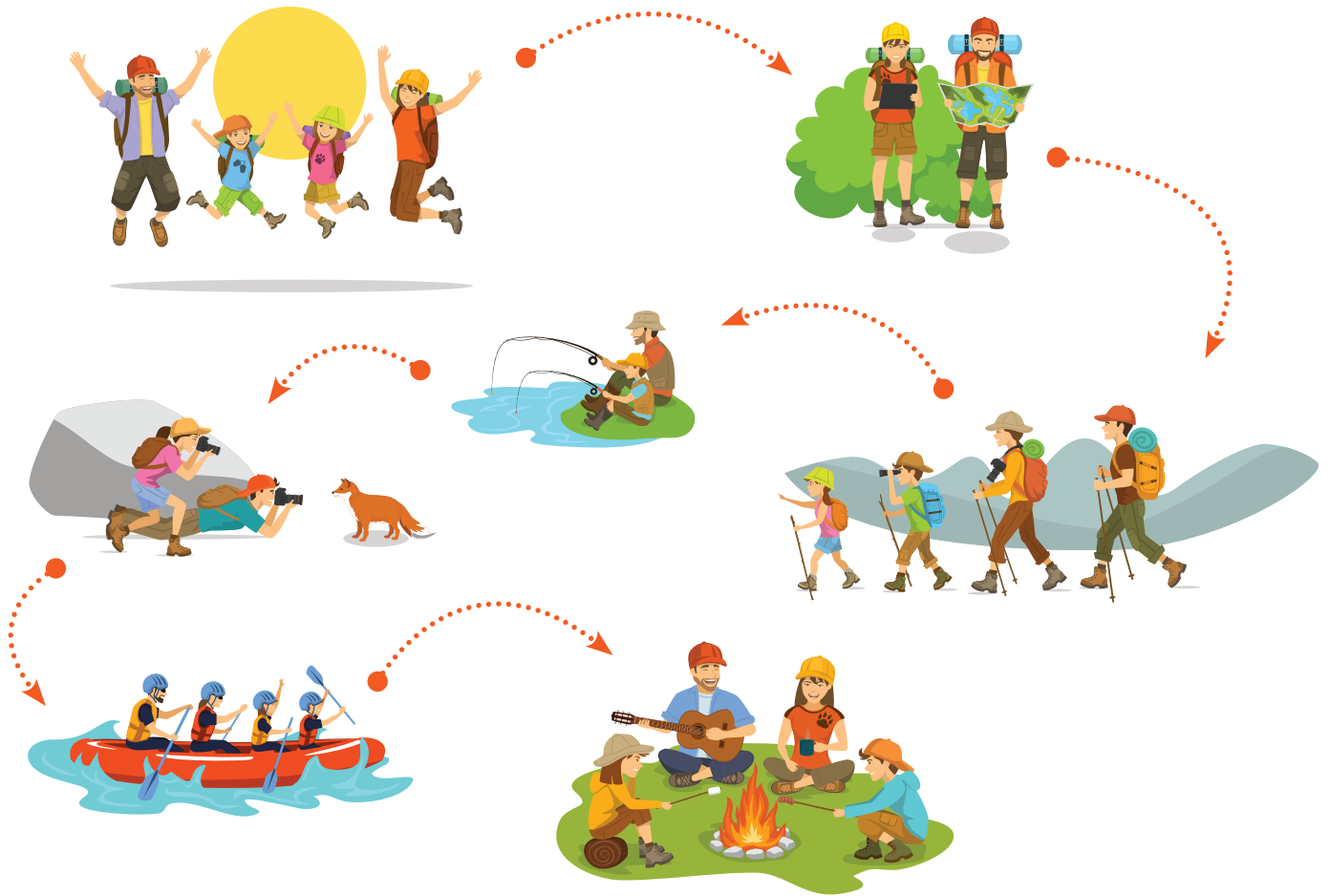

ЩОСЬ НЕ ТАК?

Маю вам сказати, що Земля
По орбіті Місяця кружля...
Не збагну і сам, у чому річ:
Влітку день коротший, аніж ніч...
У природі так воно вже є,
Що метелик гусінню стає...
Вівці (і, звичайно ж, барани) —
До м'ясця великі ласуни...
Голуби, ворони й горобці
Дуже люблять плавати в ріці...
А як десь побачите барліг,
Знайте — там зимує ... носоріг...
Рано зупинятися на тім —
Я ще й не такого розповім!
На гілках розсівшись, уночі
Мирно сплять і сови, і сичі...
Білочка на зиму про запас
Величезний сушить ... ананас...
А верблюду пустелею йдучи,
У калюжі ноги замочив...
Ось і тигр — він у клітинку весь...
Не кажіть, що ви не боїтесь...
Ось і я — правдивий баламут,
Що наплів вам побреженьок тут...

Роман Скиба

Складаємо розповідь за малюнками

- 1** Розглянь малюнки. Дай відповіді на запитання.
  - 1** У якому настрої сім'я вирушила в похід?
  - 2** Як сім'я одягнулася для походу?
  - 3** Що допомагало орієнтуватися в поході?
  - 4** Як сім'я відпочивала?
  - 5** Що робили вечорами?

- 2** Склади розповідь за малюнками. Придумай назву.

ВІД'ЇЗД

Сьогодні я їду в табір і дуже з цього радію. Одне лише за-тьма-рю-є мою радість. Тато й мама мають трохи сумний вигляд. Певно, через те, що не звикли за-ли-ша-ти-ся самі під час канікул.

Мама допомогла мені скласти валізу: сорочки, шорти, капці, маленькі машинки, плавки, рушники, локомотив від електропотяга, варені яйця, банани, сандвічі з ковбасою та сиром, сітку для риби, светр із довгими рукавами, шкарпетки і кúльки.

Щоправда, до валізи все не помістилося, тож довелося дещо покласти окремо в пакети.

Я боявся спізнитися на потяг. Але тато сказав, що ще рано. Потяг рушає о шостій вечора. Невже мені так кортить їх покинути?

Мама пішла в кухню з носовою хустинкою в руці, сказавши, що їй щось по-тра-пи-ло в око.

Тато й мама дуже засмучені. І я навіть не насмівся сказати, що в мене в горлі стоїть клубок, як подумаю, що не бачитиму їх майже місяць.

На вокзал ми рушали двічі, бо за першим разом забули валізу вдома.

Здавалося, що завчасно приїхали всі. Скрізь було повно людей, які кричали й шуміли.

Перед вагоном була купа типчиків мого віку, тат і мам, а ще пан з табличкою. Тато назвав моє ім'я та прізвище, і пан знайшов мене у списку.

— Доручаємо його вам, — сказав тато, сміючись.

— Нічого не бійтеся, — заспокоїв пан.

— Коли Ніколя повернеться, ви його не впізнаєте.

Одна жінка, яка тримала за руку маленького хлопчика, підійшла до пана-командира і запитала:

— А як ви готуєте: на маслі, на олії чи на смальці? Мій малий не переносить смальцю. Хочете, щоб він захворів — дайте йому смальцю! І ще: дивіться, щоб він не впав під час походів у горах.

— Які гори?! — здивувався командир.

— Там гір немає. Тільки пляж...

Ураз ми почули гучний свисток. Усі з криком почали підніматися до вагонів. Це було нелегкою справою, бо дехто хотів вийти. Та́та і мами кричали хто що: просили, щоб не забували телефонувати, тепліше одягалися і не робили дурниць. Хтось плакав, когось сварили за те, що грає в футбол на пероні.

Нарешті, усі поцілувалися, і потяг таки рушив, везучи нас до моря.

Мені трохи хотілося плакати, але я не заплакав, бо передусім канікули існують для того, щоб сміятися. Усе буде добре. Що ж до валізи, то тато і мама обов'язково придумують, як мені її передати наступним потягом.

За Госсіні Сампе. «Пригоди малого Ніколя».
Переклад з французької Зої і Олени Борисюк

Розповідаємо про плани на канікули

1 Розкажи, що ти плануєш робити на канікулах. Використай подані нижче слова.

На початку літа, потім, після того, в кінці літа, на море, в гори, у ліс, у селі, у місті.

2 Пригадай, що тобі найбільше запам'яталося в перший рік у школі. Запиши про це три речення.

Таблиці складів

	а	о	у	и	і	е
ц	ца ац	цо оц	цу уц	ци иц	ці іц	це ец
ч	ча ач	чо оч	чу уч	чи ич	чі іч	че еч
ж	жа аж	жо ож	жу уж	жи иж	жі іж	же еж
ш	ша аш	шо ош	шу уш	ши иш	ші іш	ше еш
х	ха ах	хо ох	ху ух	хи их	хі іх	хе ех
щ	ща ащ	що ощ	щу ущ	щи ищ	щі іщ	ще ещ
ф	фа аф	фо оф	фу уф	фи иф	фі іф	фе еф
дз	дза адз	дзо одз	дзу удз	дзи идз	дзі ідз	дзе едз
дж	джа адж	джо одж	джу удж	джи идж	джі ідж	дже едж

	а	о	у	и	і	е	я	ю
тл	тла	тло	тлу	тли	тлі	тле	тля	тлю
тн	тна	тно	тну	тни	тні	тне	тня	тню
тр	тра	тро	тру	три	трі	тре	тря	трю
пл	пла	пло	плу	пли	плі	пле	пля	плю
пт	пта	пто	пту	пти	пті	пте	птя	птю
жб	жба	жбо	жбу	жби	жбі	жбе	жбя	жбю
шкр	шкра	шкро	шкру	шкри	шкрі	шкре	шкря	
хр	хра	хро	хру	хри	хрі	хре	хря	хрю
цв	цва	цво	цву	цви	цві	цве	цвя	цвю
фр	фра	фро	фру	фри	фрі	фре		
дзв	дзва	дзво	дзву	дзви	дзві	дзве		
бдж	бджа	бджо	бджу	бджи	бджі	бдже		

Навчальне видання

Олена Леонідівна Іщенко
Світлана Панасівна Логачевська

УКРАЇНСЬКА МОВА. БУКВАР

Підручник для 1 класу закладів
загальної середньої освіти (у 2-х частинах)
Частина 2

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Відповідальна за випуск О. О. Бородіна
Дизайнер, художній редактор А. Стогов
О. Галицька, Ю. Сікора – ілюстрації на с. 28, 72, 73, 77.

У підручнику використано ілюстрації відповідно до умов стандартної ліцензії shutterstock.com таких авторів: 7 pips, A Aleksii, a_v_d, A7880S, Adamskyistudio, Adolfo Rodriguez Aguilar, alazur, Aleksandar Dickov, Aleksandr Andreev, alexdrim, Alienor Llona Bonnard, Alkestida, Amazing vector, Anatolir, andrew metto, Ann Doronina, Anna Krestianynkova, Arcady, Artem Stepanov, ArtMalivanov, ArtMari, ashva, Auspicious, AVA Bitter, AVIcon, Babich Alexander, Baloncici, Beresnev, BlueRingMedia, Carla Francesca Castagno, Coookie, Cornel Constantin, Creative Stall, Daria Riabets, Dendrites, Diyana Dimitrova, DmyTo, domnitsky, DRogatnev, DuettoGraphics, E.Druzhinina, Egret77, Eloku, er ryan, Eric Isselee, Flower Studio, FoxyImage, Foxys Forest Manufacture, Golden Sikorka, GoTaR, Great Vector Elements, grmarc, Holger Kirk, hvostik, I000s_pixels, iana kauri, il_cherry, Incomible, irin-k, Ivana Milic, Jabirki Art, Jamesbin, Jane Kelly, JaynaKubat, johavel, John_Dakapu, kamnuan, kateetc, Kite-Kit, Kovaleva_Ka, Kravtsov Sergey, Lena_graphics, Lyudmyla Kharlamova, Macrovector, Maksym Ukrainets, mallinka, mamadesigner, Margarita Zhirnova, Mariya Stupak, Mascha Tace, Maxx-Studio, MC_Noppadol, Mircea Costina, Missy Ames, mobomobo, Moisieiev Igor, Molesko Studio, Moloko88, More nice pics here, Morphart Creation, Mostafa A. Elbrolosy, Mountain Brothers, muh23, Nadezhda Shlemina, Nadia Buravleva, nanaboo, nanovector, nataka, natchapohn, natsa, NattapolStuDiO, NGvozdeva, NikWB, NKuvshinov, NoiiWorks, NoPainNoGain, NotionPic, Olga1818, Ollga P, onair, ONYXprj, Ovocheva, oxygen_8, Panda Vector, Peter Wey, pickbiz, PinkPeng, piscari, Pogorelova Olga, Popmarleo, prapass, Pressmaster, Quick_Picture, RaulAlmu, RedlineVector, Roman Ratushnyy, Rvector, Sam iSam Miller, Sentavio, serow0264, simm49, Sirin_bird, SlyBrowney, Spreadthesign, StockSmartStart, suns07butterfly, SunshineVector, suriyo tатаisong, TanaCh, Tanya Sid, tarubumi, Terdpong, Tetiana Maltseva, Tetyana Snezhyk, Tim UR, tn-prints, Tomacco, UI, una_lIenella, Undrey, Valentina Razumova, VectorPot, Vectors Bang, VectorShow, Verzzh, Vhrsti, Victor Z, VikiVector, Viktorija Reuta, vsl, wectors, Yana Alisovna, Yaroslav Antonov, Yaroslav Okhranchuk, zcw, Zenobillis, Zhukov Oleg, Ron and Joe.

Підп. до друку 13.07.2018. Формат 84x108/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 10,92. Обл.-вид. арк. 14,20. Наклад 14 319 пр. Зам. 6491
Видавництво «Літера ЛТД». Україна, 03057, м. Київ, вул. Нестерова, 3, оф. 508.
Тел. для довідок: (044) 456-40-21. Свідоцтво про реєстрацію № 923 від 22.05.2002 р.
Віддруковано у ТОВ «Фактор-Друк».
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51, тел. (057) 717-51-85.